

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ АРМІЇ, КОНВЕРСІЇ ТА РОЗЗБРОЄННЯ
CENTER FOR ARMY CONVERSION AND DISARMAMENT STUDIES

15 лютого 2019

ВИКЛИКИ І РИЗИКИ

Безпековий огляд ЦДАКР № 3 (114)

Адреса: Вул. Іллінська, 10, офіс 5, Київ, 04070
тел.: +38 (044) 425-42-10
www.cacds.org.ua

Безпековий огляд «ВИКЛИКИ і РИЗИКИ» Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР, www.cacds.org.ua) здійснюється аналітиками ЦДАКР за підтримки банку «Аркада». Для підготовки оглядів залучаються відомі експерти, дипломати, військові фахівці та спеціалісти усіх відомств, що працюють у безпековому середовищі України.

Метою публікацій Безпекового огляду «ВИКЛИКИ і РИЗИКИ» є оперативне та аналітичне інформування зацікавлених профільних структур, ЗМІ та громадян, що цікавляться актуальними проблемами безпеки України.

Кожний огляд присвячений короткому періоду (1 – 2 тижні), та містить експертні думки, які можуть не збігатися з офіційною позицією української влади.

@2014 Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння
У разі цитування обов'язкове посилання на ЦДАКР

Редакційна колегія:

Бадрак В.В. – головний редактор, директор ЦДАКР

Копчак В.І. – відповідальний секретар, заступник директора ЦДАКР

Самусь М.М. – заступник директора ЦДАКР з міжнародних питань

Члени Редакційної колегії:

Бондарчук С.В. – член Експертної Ради у галузі національної безпеки, генеральний директор ДК «Укрспецекспорт» (2005-2010 рр.)

Згурець С.Г. – головний редактор журналу «Експорт озупня и оборонный комплекс Украины», директор інформаційно-консалтингової компанії (ІКК) Defense Express

Кабаненко І.В. – заступник міністра оборони (2014 р.), перший заступник начальника Генерального штабу ЗСУ (2012 – 2013 рр.), член Експертної Ради у галузі національної безпеки

Конопльов С.Л. – директор Гарвардської програми з чорноморської безпеки та програми з безпеки США-Росія і США-Південна Азія, член Експертної Ради у галузі національної безпеки

Литвиненко О.В. – заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони України

Міхненко А.В. – головний редактор журналу «Ukrainian Defense Review»

Паливода К.В. – голова правління банку «Аркада», член Експертної Ради у галузі національної безпеки

Поляков Л.І. – голова Експертної Ради ЦДАКР, перший заступник міністра оборони України (2005 – 2007 рр.), заступник міністра оборони України (2014 р.)

Рябих В.О. – член Експертної Ради у галузі національної безпеки, директор з розвитку інформаційно-консалтингової компанії (ІКК) Defense Express

Щербак Ю.М. – письменник та громадський діяч, Надзвичайний і Повноважний Посол України в США (1994 - 1998 рр.), міністр охорони навколишнього середовища (1991 - 1992)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ОЦІНКИ

Ключові виклики і ризики у сфері безпеки і оборони у першій половині лютого 2019 року – аналіз Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР)

У ДЗЕРКАЛІ ЕКСПЕРТНОЇ ДУМКИ

Керченский кризис и его последствия для Черноморского региона и системы глобальной безопасности в целом

Інформаційно-терористична діяльність як один з факторів російської гібридної війни проти України

Від Макіавеллі до війн роботів: граматика «гібридної» війни

АНАЛІТИЧНІ РОЗРОБКИ

Проект Закону України
«Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»

Ключові виклики і ризики у сфері безпеки і оборони у першій половині лютого 2019 року – аналіз Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР)

Фахівці Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР) пропонують свій аналіз ключових тенденцій у сфері безпеки і оборони першої половини листопада 2018 року.

У першій половині лютого 2019 р. відбулася низка важливих для України подій, які безпосередньо впливають на безпекове середовище.

Виборчі перегони, які набрали обертів, засвідчили, що передвиборчі програми, як боротьба кандидатських стратегій, не матимуть значного впливу на результати перегонів.

При цьому значна кількість кандидатів та політичних сил, що стоять за ними, використовують технології, які зазвичай відносять до заборонених ходів. Наприклад, дитячі садки, дитячі дома та фотовідео з дітьми (Радикальна партія Ляшка, Блок Юлії Тимошенко,

Опозиційний блок), адміністративний ресурс (відкриття відремонтованої філармонії президентом Петром Порошенком) та ін. До суто пі-ар-заходу можна віднести й внесення до Верховної Ради змін до Конституції, закріпивши стратегічний курс України на членство в Євросоюзі й НАТО. За відповідне рішення 7 лютого проголосували всі фракції, окрім колишніх регіоналів з «Опозиційного блоку» та декількох позафракційних, що означає вдалий вибір «прохідного» рішення та використання його як підтримку власного курсу. Незважаючи на те, що реального членства України в ЄС і НАТО може взагалі ніколи не відбутися.

Водночас, у контексті аналізу впливу зовнішніх ризиків можна констатувати, що перебіг президентської кампанії поки що фактично не впливає на загальну ситуацію у безпековому секторі, хоча певні елементи знаходяться у розбалансованому стані. Серед таких ознак можна назвати ухвалення урядом (та підписання прем'єр-міністром України) Державного оборонного замовлення лише 13 лютого (тобто втрата у переозброєнні щонайменше місяця)

«Що чекає Донбас, Крим? Якою буде українська економіка в найближчі 5 років? Немає і розуміння того, чи готові нинішні конкуренти закопати «сокиру війни» після обрання нового президента і об'єднатися задля побудови сильної держави. Це означає, що на даному етапі боротьби ті, хто бажають посісти президентське крісло, ставлять особисті амбіції та образи вище державних інтересів». – Таку, на наш погляд, справедливу думку висловив політолог та журналіст Сергій Руденко

Водночас, у контексті аналізу впливу зовнішніх ризиків можна констатувати, що перебіг президентської кампанії поки що фактично не впливає на загальну ситуацію у безпековому секторі, хоча певні елементи знаходяться у розбалансованому стані. Серед таких ознак можна назвати ухвалення урядом (та підписання прем'єр-міністром України) Державного оборонного замовлення лише 13 лютого (тобто втрата у переозброєнні щонайменше місяця).

При цьому останній місяць російсько-української війни тривав майже без змін та характеризувався позиційними успіхами та викликами (атаками) тактичного рівню. Водночас ЗМІ зафіксували одразу декілька випадків використання українськими військовими високоточною зброєю на передовій. Наприклад, минулого тижня бійці 30

ОМБр імені Костянтина Острозького знищили вогневу точку російських найманців на Світлодарськ дузі, використавши для цього український ПТРК «Корсар». Серед іншого, це означає передусім появу на передовій самої зброї, чого не було ще навіть у 2018 році.

Достатньо обережною на цьому етапі є й позиція РФ. «Очевидно, що в Кремлі не хочуть нових санкцій у зв'язку з Азовом, тому ми бачимо т.зв. «операційне маневрування» Росії навколо Керченської протоки — своєрідна гра з намаганням показати гарне обличчя при поганій грі. Слід до цього додати прагнення Москви не упустити моменту в будівництві «Північного потоку-2». Обидва фактори спонукали Кремль стати на геополітичну розтяжку між її регіональними, континентальними і глобальними інтересами, які мають серйозні контрадикції». - Так вважає адмірал Ігор Кабаненко (інтерв'ю газеті «День», 5 лютого).

Росія проти України

В самій Росії починають визнавати факти збройної агресії проти України. Про те, що на Донбас «приїхали 30 тисяч росіян, і ми вбивали людей», зізнався минулого тижня терорист Захар Прилепін, книжки якого видають у Росії. Досить симптоматично, що сам він повідомив, що пішов з «поста» «заступник командира батальйону ар-

«Опозиційні сили можуть не визнати підсумки президентських виборів в Україні», зазначив Медведчук після звинувачення Генеральною прокуратурою України у державній зradі в ефірі російського пропагандистського «Першого каналу». З одного боку, це частина передвиборного тиску, який Кремль здійснює через «свою людину» в Україні. З іншого, частина реальної підривної діяльності, яка нині має характер зондування реакції офіційного Києва, але з часом може перетворитися на частину реального плану Кремля

мії» «ДНР» через те, що захоплена територія перетворилася на подобу «чергового регіону Росії», де просто почався розподіл бізнесу.

Не менш симптоматичним виявилось зізнання близького до Путіна (кум та довірена особа російського президента) Віктора Медведчука. Він заявив, що в Україні після виборів «опозиція зможе спрацювати за «венесуельським сценарієм», а сам він «сподівається на «розуміння Росії» у цьому питанні». «Опозиційні сили можуть не визнати підсумки президентських виборів в Україні», зазначив Медведчук після звинувачення Генеральною прокуратурою України у державній зradі в ефірі російського пропагандистського «Першого каналу». З одного боку, це частина передвиборного тиску, який Кремль здійснює через «свою людину» в Україні. З іншого, частина реальної підривної діяльності, яка нині має характер зондування реакції офіційного Києва, але з часом може перетворитися на частину реального плану Кремля.

Варто згадати, що Віктор Медведчук заявляв про плани створити на сході України автономний регіон «Донбас» в рамках плану мирного врегулювання ситуації в регіоні. За його словами, цей план передбачає створення на Донбасі органів державного управління, такі як парламент, уряд та інші органи.

Найважливіше на міжнародному фронті

Експерти відзначають, що вихід РФ із ДРСМД надає Україні нові можливості виробляти ракетну зброю без обмежень, які існували до цього часу. Розірвання договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (РСМД) між США та РФ за певних умов вигідне для України. Серед іншого, Україна може запропонувати США розмістити свої ракети в себе. Що має допомогти стримати агресію РФ.

Отже питання лежить у площині технологічних можливостей України та дипломатичних зусиль. В цілому, поки що це лише гіпотетичний потенціал, який можливо реалізувати лише роками послідовних зусиль та політичної волі офіційного Києва.

За даними американської сторони, Росія з 2012 року постійно порушувала договір РСМД. Вона намагалася створити так звану ракету кризу в Європі, і створити умови для розвалу НАТО. «З огляду на це, Україна може запропонувати, щоб США розташовували свої ракетні сили в Україні, а не в країнах НАТО. Адже це Росія може використати у своїй пропаганді та нових гібридних технологіях», - зазначив з цього приводу під час прес-конференції минулого тижня заступник директора ЦДАКР Михайло Самусь.

Варто відзначити таку подію як передача Україною Альянсу запит

Цей крок свідчить про зростання активності Вашингтону у створенні мотивацій у європейських країн НАТО щодо реагування на російську агресію та загострення риторики. Вплив на ключові європейські країни Вашингтон має намір робити через ключового союзника в регіоні, яким стала Польща

щодо підтримки в Чорному морі. Це відбулося перед зустріччю міністрів оборони країн-членів НАТО 13-14 лютого. Запит, зокрема, містить прохання фінансової, політичної і демонстративної підтримки (тобто присутності в Чорному морі), а також організації спільних навчань. «Ми просимо допомоги у розвитку інфраструктури наших Військово-морських сил, баз, корабельного складу, антикорабельних коштів. Розвідка, радари, обмін інформацією - все, що військові повинні запитати у інших країн за військової допомоги», - роз'яснив позицію України дипломат Вадим Пристайко. Такий крок є вагомим у створеній системи комунікації із НАТО та має на меті підтримку діалогу з контентом необхідності долучення Альянсу до більш чіткої позиції в російсько-українській війні.

Між іншим, Сполучені Штати висловили стурбованість тим, що наступним об'єктом агресії з боку Росії та її президента Володимира Путіна може стати Польща. Про це заявив у Варшаві під час зустрічі з міністром закордонних справ Польщі Яцеком Чапутовичем державний секретар США Майк Помпео. Цей крок свідчить про зростання активності Вашингтону у створенні мотивацій у європейських країн НАТО щодо реагування на російську агресію та загострення риторики. Вплив на ключові європейські країни Ва-

шингтон має намір робити через ключового союзника в регіоні, яким стала Польща. Не в останню чергу у підтримці такого рівню відносин слугують проекти ВТС – Польща вже зробила низку вагомих закупівель авіаційної та ракетної техніки.

Росія проти Заходу

Сама Росія, як вважають на Заході, веде наступальну політику та фактично готується до війни. Зокрема, як інформують ЗМІ, Росія потайки розгортає ракетні системи, здатні вразити Захід. Так минулого тижня з'явилася інформація (Frankfurter Allgemeine Zeitung з посиланням на дані розвідки 11 лютого), що російська сторона вже розмістила чотири батальйони, оснащених пусковими установками для так званих крилатих ракет 9М729. Frankfurter Allgemeine Zeitung пише, що Росія розмістила ракети на полігоні Капустін Яр в Астраханській області, неподалік Єкатеринбурга, а також поблизу міста Моздок в Північній Осетії і в місті Шуя, що в 300 км на північний схід від Москви. Як повідомило німецьке видання, радіус дії ракет 9М729 - понад дві тисячі кілометрів, що дозволяє російським збройним силам атакувати цілі в Західній Європі. До сих пір Москва запевняла, що радіус польоту цих ракет не перевищує чотирьохсот вісімдесяти кілометрів.

Ще однією непересічної та вразливою для України подією стало просування Росією проекту «Північний потік-2». «Компромісом» Франції та Німеччини за рахунок інтересів України» назвав цю подію відомий профільний експерт Михайло Гончар. Президент Центру глобалістики «Стратегія XXI» в інтерв'ю газеті «День» (11 лютого) оцінив дії урядів Німеччини та Франції, які внесли компромісні поправки до Газової директиви ЄС, що одразу підтримав Комітет постійних представників держав — членів організації. Зміни, зокрема, передбачають, що відповідальною за застосування правил ЄС буде країна, де газопровід приєднується до газотранспортної системи (ГТС) Євросоюзу. Таким чином, це дозволить Берліну бути головним переговорником з Москвою щодо будівництва газопроводу «Північний потік-2», пише AFP. Остаточо затвердити зміни ще мають Рада ЄС і Європарламент. «Схоже, що Німеччина з благословення Парижа може проігнорувати стурбованість держав Центральної та Східної Європи, ризик санкцій із США та поставити інтереси Німеччини понад інтересами загальної безпеки всього ЄС. Це було б лякаючою демонстрацією впливу Володимира Путіна на європейську політику, що розділяє її єдність, та ігнорування, недотримання Ангелою Меркель, а також Еммануелем Макроном го-

ловного принципу європейських країн — Multilateralismus (багатостороннього консенсусу)», — так вже прокоментувала новину депутат Європарламенту Ребекка Гармс.

«Щодо наслідків цього рішення, то я би поки що не малював апокаліптичного сценарію, хоча в принципі німецька сторона розраховує на те, що за допомогою так званого компромісного способу питання «Північного потоку-2» буде закрито з точки зору того бути йому чи не бути. Але попереду ще певний процес формалізації цього компромісу. Він полягає в тому, що на основі домовленості має відбутися процедура її опрацювання та узгодження через Європарламент, який відомий своїми анти-північнопотоківськими настроями. Більше того, Європарламент минулого року прийняв дуже жорстку резолюцію проти «Північного потоку-2». Тому зараз на основі так званих компромісних формулювань має відбутися в тристоронньому форматі діалог представників Європейської Ради, Єврокомісії та Європарламенту, в результаті чого процедурно проект документу буде направлений на розгляд Європарламенту. Але важливо, щоб Європарламент, каденція якого закінчується 20 квітня цього року, встиг розглянути його», - процитував «День» Михайла Гончара.

Він додав, що наша дипломатія в ці останні дні, на жаль, ніяк себе

не проявила. Тому що в нас є стаття 274 Угоди про асоціацію, яка чітко говорить про те, що ЄС має враховувати наш наявний вільний газотранспортний потенціал. Тому позиція ЄС мала би полягати не тільки в тому, як задовольнити німецько-французькі амбіції, а з урахуванням Угоди про асоціацію вести мову про те, що ЄС має враховувати вільні потужності ГТС України для додаткового транзиту газу в Європу. І по ідеї ситуація мала б бути такою, що ЄС дає добро на «Північний потік-2» тоді, коли не вистачає потужностей ГТС України, а вільні якраз газотранспортні потужності, які за обсягом дорівнюють потужності «Північного потоку-2». Але ми бачимо, що ЄС в цій ситуації виявився абсолютно слабким гравцем і не зміг імплементувати поправки, ініційовані Румунією та Польщею, в належному вигляді. Тож по-суті вони пішли з «франко-німецькою корекцією».

Ще однією, вартою уваги, слід вважати результати дослідження, що 90% росіян досі вважають, що анексія Криму була правильною. Зокрема, автори дослідження Security Radar («Радар безпеки»), випущеного фондом імені Фрідріха Еберта (Friedrich-Ebert-Stiftung) провели репрезентативні опитування в семи країнах Європи, які, на думку авторів, важливі для європейської безпеки. Відповіді рес-

пондентів в Німеччині, Франції, Латвії, Польщі, Сербії, Росії та Україні оцінили експерти. Результати певною мірою можна вважати вражаючими. Так респонденти у всіх семи країнах бояться воєн і збройних конфліктів: такі страхи характерні для більшості опитаних (середній показник по всіх семи країнах - 78%). Однак в країнах Східної Європи це розглядають як збройний конфлікт між Росією і Заходом (таку загрозу розглядали, переважно, в Росії) - 59%, то у Франції (75%) і в Німеччині (60%) люди в такий сценарій не вірять.

Відповідаючи на питання, яка країна становить найбільшу небезпеку для світу на європейському континенті, європейці назвали дві: США і Росію (50 і 43%). Автори називають ці дані відображенням «латентного антиамериканізму» в німецькому суспільстві, який, за їхніми словами, суперечить ролі США як гаранта безпеки ФРН протягом багатьох десятиліть. Але справжнім викликом для безпеки в Європі автори Security Radar 2019 називають незадоволеність ряду країн Східної Європи власним міжнародним статусом. Респонденти з Росії, Сербії та України заявили, що інші держави заважають їхнім країнам зайняти гідне місце в міжнародному співтоваристві. У Росії, наприклад, з цією тезою згодні 69% опитаних. Проте, хоча в Росії незадоволені місцем країни в міжна-

90% росіян досі вважають, що анексія Криму була правильною

Відповідаючи на питання, яка країна становить найбільшу небезпеку для світу на європейському континенті, європейці назвали дві: США і Росію (50 і 43%)

Респонденти з країн ЄС виступають проти розширення санкцій проти Кремля. 56 відсотків усіх опитаних впевнені, що їх країни повинні посилити співпрацю з РФ. У Росії анексію Криму схвалюють і вважають правильною 90% опитаних - і це навіть через п'ять років після початку конфлікту

Оцінка українських реалій на даному етапі свідчить про необхідність продовження активного формування механізмів інформаційних впливів на середовище (на різні аудиторії, передусім, наукові, журналістські, суспільно-політичні). Вкрай необхідне розгортання проукраїнських проектів «суспільство-суспільство», утворення сталої думки про набуття Україною статусу потужного антагоніста Росії та її здатності протиставити російській агресії зростання добробуту та економіки держави, а також розвитку самого суспільства

родному співтоваристві, брати на себе відповідальність за міжнародний порядок росіяни не дуже хочуть: тільки 39% погодилися з такою відповідальністю країни.

Більшість респондентів, за винятком жителів РФ і Сербії, вважають анексію українського півострова Росією анексією, тобто незаконно відірваної частиною країни (від 62% і вище). І в цей же час респонденти з країн ЄС виступають проти розширення санкцій проти Кремля. 56 відсотків усіх опитаних впевнені, що їх країни повинні посилити співпрацю з РФ. У Росії анексію Криму схвалюють і вважають правильною 90% опитаних - і це навіть через п'ять років після початку конфлікту.

Серед іншого, слід визнати, що такий стан речей прямо пов'язаний із низкою інформаційних впливів Росії: а) безпосередньою обробкою

населення РФ протягом тривалого часу; б) проведенням безперервного інформаційного впливу на території країн Європи; в) потужною роботою спецслужб та запровадженням (активною участю) у великій кількості проектів рівню «суспільство-суспільство».

Оцінка українських реалій на даному етапі свідчить про необхідність продовження активного формування механізмів інформаційних впливів на середовище (на різні аудиторії, передусім, наукові, журналістські, суспільно-політичні). Вкрай необхідне розгортання проукраїнських проектів «суспільство-суспільство», утворення сталої думки про набуття Україною статусу потужного антагоніста Росії та її здатності протиставити російській агресії зростання добробуту та економіки держави, а також розвитку самого суспільства.

Керченський кризис и его последствия для Черноморского региона и системы глобальной безопасности в целом

*Рауф РАДЖАБОВ,
востоковед, руководитель аналитического центра 3RD VIEW,
Баку, Азербайджан*

В Анкаре Черное море считают транзитным коридором, который должен стать пространством альтернативных транспортных и торговых путей в Восточную Европу и на Кавказ

«Большой Черноморский регион»

Эскалация военно-политической ситуации в Черноморском регионе на фоне последних событий в Керченском заливе – это продолжение обострения российско-западного противостояния. Среди основных экономических факторов противоречий России и Запада можно выделить конкурирующие проекты транспортировки Каспийских энергоносителей в Европу. Так, ЕС, при поддержке США, реализует проект «Южный газовый коридор» (ЮГК) и стремится обеспечить доставку азербайджанского и туркменского природного газа в Европу. В противовес европейской энергетической стратегии Москва продвигает российский

проект транспортировки российского природного газа в страны ЕС – «Турецкий поток» и «Северный поток-2», позволяющий Кремлю отказаться от украинского маршрута.

Следует отметить, что связка Черноморского с Южно-Кавказским и Каспийским регионами объясняется значимостью этого геополитического пространства, представляющего собой коридор, через который Москва, в том числе, может усиливать свое геополитическое влияние на Ближнем и Среднем Востоке.

В Анкаре Черное море считают транзитным коридором, который должен стать пространством альтернативных транспортных и тор-

Уязвимость юго-восточного фланга НАТО очевидна на фоне сближения России и Турции, а также реализации проекта «Турецкий поток», который пройдет по дну Черного моря в обход Украины

Официальные власти Турции заинтересованы в установлении стратегического баланса на внешнеполитическом направлении, т.к. осознают последствия геополитической зависимости Анкары от Запада или России

говых путей в Восточную Европу и на Кавказ. И контроль над проливами Босфор и Дарданеллы предоставляет Анкаре дипломатические рычаги усиления стратегических позиций Турции на Черном море. Контролирующая проливы Анкара, даже будучи членом НАТО, стремится придерживаться положений Конвенции, т.к. этот фактор гарантирует сохранение геополитического влияния Турции в Черноморском регионе, делая его закрытым. И в этом совпадают российские и турецкие интересы.

Иными словами, уязвимость юго-восточного фланга НАТО очевидна на фоне сближения России и Турции, а также реализации проекта «Турецкий поток», который пройдет по дну Черного моря в обход Украины. В результате Киев лишится транзитных сборов, что негативно скажется на экономике Украины. Хотя, Болгария, Сербия, Венгрия и Словакия выигрывают от строительства газопровода «Турецкий поток». Предполагается, что через их территорию пройдет вторая нитка «Турецкого потока», по которой природный газ с 2020 года будет поставляться в страны Центральной Европы. Правда, переговоры еще идут, но в случае успеха, это еще больше ослабит юго-восточный фланг НАТО. Тем более что Анкара и Москва не приветствуют постоянное военно-морское присутствие внерегиональных сил в Черномор-

ском регионе. Усиление морской группировки США не нужно Анкаре, которая контролирует и соблюдает конвенцию Монтре, имеет свои интересы в Черноморском регионе и на Ближнем Востоке, по поводу которых у турецкой стороны регулярно возникают разногласия с Вашингтоном.

Континентальная держава

Официальные власти Турции заинтересованы в установлении стратегического баланса на внешнеполитическом направлении, т.к. осознают последствия геополитической зависимости Анкары от Запада или России. Поэтому Анкара считает, что путь к континентальной державе проходит через укрепление межгосударственных связей, как с США и ЕС, так и Ираном, Китаем и Россией. Притом что именно ЕС остается ключевым торгово-экономическим партнером Турции. Очевидно, что ЕС имеет серьезный экономический рычаг давления на ТР.

Сближение Анкары с Москвой укладывается в рамки многовекторной внешней политики Турции, не предполагающее долгосрочного альянса с Россией. Доказательством тому служит сближение Турции и Украины. Кстати, Киев активно использует данный фактор в противостоянии с Россией, что говорит о несовпадении приоритетов Анкары и Москвы.

Анкара планирует открыть девятую логистическую базу на восточном побережье Черного моря неподалеку от города Трабзон

В частности, Анкара и Москва расходятся в вопросах российской аннексии Крыма в 2014 году и крымско-татарской проблематики. Очевидно, что для Анкары фактор Украины, вопрос Крыма и крымских татар является одним из эффективных инструментов давления на Москву. Следует отметить совместную роль Анкары и Вашингтона в действиях Патриарха Варфоломея по активному участию в создании независимой от Москвы Украинской православной церкви, учитывая зависимость Константинопольского патриархата от Анкары.

Намерение Анкары оформить за Турцией статус континентальной державы, несмотря на все сложности геополитической ситуации в регионе Ближнего и Среднего Востока, обеспечивается в целом успешными действиями Анкары. Символично, что Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган недавно заявил, что развитие региона напрямую зависит от достижений Анкары. И главное место в этом намерении занимает турецкий проект создания военных баз Турции за рубежом. Анкара уже имеет военные базы в Сирии, Ираке, Катаре, Северном Кипре. Анкара ведет переговоры о создании турецких военных баз в Судане, Эфиопии, Джибути, Сомали. Но, самое главное – Анкара планирует открыть девятую логисти-

ческую базу на восточном побережье Черного моря неподалеку от города Трабзон.

Усиление Черноморского флота России вызвало обеспокоенность в Анкаре. Правда, ВМФ Турции превосходит Черноморский флот России по количеству надводных кораблей и подводных лодок. Однако, по совокупной мощности и количеству ракет, которые российская сторона можем выпустить, Черноморский флот России сильнее. Еще в середине 2016 года, во время кризиса российско-турецких отношений, опасения Анкары относительно российского военного присутствия в регионе были высказаны Р.Т.Эрдоганом, который, обращаясь к генсеку НАТО, заявил: «Черное море стало почти, что озером России. Если мы не будем действовать сейчас, история нам этого не простит». Кстати, Анкара располагает восемью военными базами на четырех морях: Средиземном, Эгейском, Мраморном и Черном, а также на проливах Босфор и Дарданеллы. И строительство девятой логистической базы укладывается в логику развития ВМФ Турции, стремящейся войти через 15-20 лет в число ведущих морских держав мира.

Иными словами, усиление военного присутствия Анкары в Сирии на фоне роста авторитета Президента Р.Т.Эрдогана внутри страны, в мусульманском и араб-

ском мире, а также трансформации республики в евразийский энергетический трубопроводный хаб, демонстрируют намерение турецкой стороны до 2023 года (Турецкой Республике исполнится 100 лет) занять место континентальной державы. Ведь развитие оборонного потенциала Турции, частью которого и будет являться новая логистическая база ВМФ Турции, направлено на сохранении за Анкарой роли ведущей морской державы в НАТО после США.

Анкара имеет для этого необходимый потенциал: выгодное расположение Турции, предоставляющее Анкаре возможность контролировать энергетический и морской транзит; большая численность населения (80 млн. человек); развитая промышленность; мощные ВС, пока уступающие в регионе Ближнего Востока лишь Израилю.

И Анкара наращивает экономическое влияние Турции в регионе Ближнего и Среднего Востока. Так, в последние годы наблюдался заметный рост торгового оборота Анкары со странами региона. Следует также отметить такие достижения Анкары в военной сфере, как сборка на территории Турции истребителей F-16, создание танка собственной разработки Altay, разработка БПЛА. Очевидно, что военно-техническое развитие Турции создает благоприятные условия для реализации амбиций

Р.Т.Эрдогана. Тем более, что 80% населения Турции – это мусульмане-сунниты, т.е. они принадлежат к той же ветви Ислама, что и большинство арабов стран региона Ближнего и Среднего Востока, в том числе, Персидского залива.

Следует отметить, что усиление военного присутствия Турции в Сирии ведет к столкновению с Москвой по деэскалации военно-политической ситуации в северных провинциях страны. Поэтому взаимоотношения Турции с Россией могут претерпеть изменения. Символично, что ранее глава МИД Турции Мевлут Чавушоглу сделал два важных заявления: во-первых, Турция «остается важным союзником США и не примкнет ни к одной силе, которая угрожала бы другим странам НАТО»; во-вторых, «Астанинский процесс может закончиться». Притом что в рамках Астанинского процесса удалось достичь соглашений и по поводу зон деэскалации, и улучшить миграционные процессы на севере Сирии.

Вместе с тем, Анкара продолжит сотрудничать с Россией в рамках таких проектов, как «Турецкий поток» и АЭС «Аккую». Следовательно, в краткосрочной перспективе, на фоне текущих отношений с США, ЕС и НАТО, Анкара будет тесно сотрудничать с Россией и Ираном в рамках Астанинского процесса. Но, в долгосрочной перспективе Анкара изменит внешнеполитические

Разрешение армяно-турецкого конфликта с 2010 года де-факто привязано к политическому урегулированию Карабахского конфликта со всеми вытекающими для Анкары политическими последствиями

приоритеты в зависимости от расклада геополитических сил в регионе Ближнего Востока, Черноморско-Кавказско-Каспийском и Центральноазиатском регионах.

Участие Турции в таких важных проектах, как газопроводы TANAP, TAP и «Турецкий поток», нефтепровод Баку-Тбилиси-Джейхан, железнодорожная магистраль Баку-Тбилиси-Карс и др. обязывают Анкару более активно участвовать в переформатировании регионов Ближнего и Среднего и Востока, Причерноморья и Южного Кавказа. Поэтому Анкара укрепляет свои позиции в Нахчыванской Автономной Республике (НАР) Азербайджана. Так, Анкара уже заявила о планах строительства железной дороги в направлении Нахчывана. Строительство железной дороги приведет к усилению турецкого влияния, как в НАР, так и регионе Южного Кавказа.

Следует отметить, что лишь Карабахская проблематика с 2010 года остается нерешенным вопросом в азербайджано-турецкой повестке дня. В частности, после подписания в 2009 году в Цюрихе двух армяно-турецких протоколов Баку в жесткой форме обвинил официальные власти Турции в закулисной сделке с Ереваном за счет национальных интересов Азербайджана. И в этой ситуации Анкара вынужденно объявила о том, что ратификация парламентом Турции армяно-турецких

протоколов будет осуществлена лишь после вывода оккупационных войск Армении с азербайджанских земель вокруг Нагорного Карабаха.

Иными словами, разрешение армяно-турецкого конфликта с 2010 года де-факто привязано к политическому урегулированию Карабахского конфликта со всеми вытекающими для Анкары политическими последствиями. Анкара стремится, с одной стороны, решить-таки «армянский вопрос» и тем самым избавиться от политического давления США и Франции, использующих при необходимости «армянский вопрос» и армянскую диаспору в качестве рычагов давления на Турцию. А с другой - на фоне текущих геополитических событий в регионе Ближнего и Среднего Востока, а также вокруг Черноморско-Кавказско-Каспийского региона стремится наравне с Россией, США, Ираном, Израилем и Саудовской Аравией участвовать в переформатировании вышеуказанных регионов.

Фактор США

США рассматривают свое военно-политическое присутствие в Грузии, в том числе, возможное базирование, как альтернативу военному присутствию в Турции. Кроме того, США намерены присутствовать в регионе Южного Кавказа в качестве гаранта охраны основных экспортных трубопроводов, реализующихся в настоящее

время. Политико-экономический интерес Киева в рамках усиления военного присутствия США в Черноморском регионе заключен в предотвращении реализации негативного сценария: воспрепятствование российской стороной судоходства имеет цель нанести Украине внешнеторговый урон.

На Азовском море находятся два больших портовых украинских города Мариуполь и Бердянск, через которые экспортируется сталь и зерно (два основных экспортных продукта Украины). Блокада создает напряженную обстановку в Мариуполе, а также в более мелких населенных пунктах, благополучие которых зависит от рыболовства и морской торговли. Порт Мариуполя, где находится сталеплавильный комбинат, из-за воспрепятствования судоходства уже потерял убытки более чем на 30%. На суше также растет напряженность, часть побережья восточнее Мариуполя относится к временно оккупированным территориям Донецкой области Украины.

Москва, в свою очередь может отказаться от разграничения Черного и Азовского морей. Хотя, в «Большом договоре» 1997 года указано, что Россия и Украина будут стремиться к закреплению за Азово-Керченской акваторией статуса внутренних вод двух государств. В первую очередь речь шла о признании свободы судоходства в Азовском море и Керченском проливе

для торговых судов и военных кораблей России и Украины и запрещении захода туда без обоюдного согласия двух стран военных кораблей третьих стран. Также подразумевалась совместная эксплуатация водных ресурсов. Россия и Украина планировали разделить потенциальные месторождения.

Иными словами, Россия, которая имеет значительно более мощный военный и экономический потенциал, станет полным хозяином в акватории Азовского моря. Кроме того, Москва против захода в Азовское море судов третьих стран, прежде всего, входящих в НАТО. И если Киев установит границу территориальных вод, то все, что окажется вне этой границы, будет считаться нейтральными водами, где согласно соответствующей конвенции будет существовать право свободного судоходства.

В Москве учитывают, что Украина обладает достаточным военным, человеческим и технологическим потенциалом, что значительно усилит юго-восточный фланг НАТО со всеми вытекающими военно-политическими последствиями для России на фоне американо-российского противостояния.

Следовательно, возможно ухудшение взаимоотношений НАТО с Россией, вызванное тем, что Кремль осознает окончательную потерю перспективы восстановления своего контроля над Украиной. Притом

что реальное военное противостояние между НАТО и Россией маловероятно, учитывая катастрофические последствия для обеих сторон. Можно предположить, что такая ситуация баланса сил и нецелесообразности прямого военного столкновения НАТО с Россией сохранится надолгосрочную перспективу.

Выводы

Во-первых, США считают, что размещение российских противоракетных систем ПВО С-400 на Крымском полуострове увеличило обороноспособность России. Москва создала с помощью противоракетных систем ПВО С-400 несколько «зон отчуждения», которые частично охватывают территории и акватории стран НАТО. Так, многоуровневые системы ПВО созданы над Крымом, Калининградской областью, Камчаткой и Сирией. Крымский «купол» охватывает Черное море и черноморские страны НАТО. «Купол» над Сирией покрывает часть территории Турции. В случае военного кризиса наличие таких «куполов» может помешать передвижению сил НАТО, что не устраивает Альянс.

Поэтому США продолжают размещать в регионе противолодочные самолеты Р-3 «Орион» и самолеты-разведчики Р-8 «Посейдон», вести разведку с помощью БПЛА вдоль черноморского побережья России, а также в Крыму, отрабатывать вопросы взаимодействия

своих кораблей с союзниками по НАТО, создавать условия для использования румынских и болгарских портов в интересах 6-го флота, корабли которого все чаще появляются у российских границ в Черном море.

Усиление присутствия ВМС США в Черном море побуждает Вашингтон сотрудничать со странами региона в рамках НАТО и Украиной.

Во-вторых, Россия в скором времени столкнется с более частыми визитами кораблей США и НАТО в Черное море в связи с известными событиями в Керченском проливе. Притом что США и НАТО будут учитывать Конвенцию Монтре 1936 года, ограничивающую тоннаж, количество и время пребывания в Черном море военных кораблей нечерноморских государств. Но, многонациональные силы НАТО могут обойти ограничения, укомплектовав свой флот кораблями из нескольких стран и прибегая к их ротации.

Иными словами, Москва больше не может рассчитывать на Конвенцию Монтре, т.к. НАТО будет искать способы обойти ограничения и обеспечить лидерство своих ВМС в регионе. Но, позиции России на Крымском полуострове дают ей серьезное преимущество перед НАТО.

Поэтому в НАТО рассматривают планы по созданию специально-

В НАТО рассматривают планы по созданию специального Черноморского командования Альянса, в которое предполагается включить помимо НАТОвских стран в регионе (Румыния и Болгария) также и Украину и Грузию

го Черноморского командования Альянса, в которое предполагается включить помимо НАТОвских стран в регионе (Румыния и Болгария) также и Украину и Грузию. Кстати, США и НАТО могут помочь Грузии и Украине создать и усилить свой ВМФ и создать базу береговой охраны вблизи морского порта стратегического значения в Потти для обхода ограничений Конвенции Монтре. Кроме того, США уже рассматривают идею проведения операции по «смене флага» - изменения формальной национальной принадлежности ряда военно-морских судов, находящихся в странах НАТО с сильными флотами, путем включения их в состав флотов стран НАТО и союзников блока в Черном море. И в случае с Украиной такого рода операция может быть реализована - передачей Киеву крупных военных кораблей. Более того, США реализуют в пограничных с Россией государствах – членах НАТО т.н. «Европейскую инициативу по восстановлению доверия», которая предполагает увеличение присутствия в регионе сухопутных сил и ВВС США. В частности, речь идет об усилении Черноморской ротационной группы Корпуса морской пехоты США, военно-воздушная компонента которого будет действовать с румынской авиабазы Михаил Когэльнічану и болгарской Ново Село. В итоге создание специального командования сил НАТО в Чер-

номорском регионе будет означать существенное ухудшение и осложнение для России всей обстановки в Черноморском бассейне с необходимостью усиленными темпами модернизировать как Черноморский флот, так и всю сопутствующую инфраструктуру.

В-третьих, будут возрастать военная активность НАТО в отношении Украины, реформирования и обеспечения ее ВС. США и ЕС, все глубже втягиваясь в конфликт с Россией из-за Украины, будут вынуждены усилить Киев не только экономическими анти-российскими санкциями, но и коллективными гарантиями НАТО. Ведь провал всех попыток выйти на деэскалацию военного конфликта на Донбассе, включая Минские соглашения, обязывает Брюссель строить политическое планирование НАТО с большой вероятностью негативного сценария: долгосрочный конфликт на Донбассе с перспективой военной эскалации. Следовательно, Брюссель рассматривает Украину в качестве важного партнера и союзника, потому окажет Киеву содействие в развитии обороноспособности страны.

Материал подготовлен в рамках проекта Южнокавказского филиала Центра исследований армии, конверсии и разоружения «ЦИ-АКР-Южный Кавказ»

Інформаційно-терористична діяльність як один з факторів російської гібридної війни проти України

*Володимир Ткач,
кандидат політичних наук,
старший науковий співробітник (Київ, Україна)*

Зло носить багато масок і має багато імен, але війна завжди залишається війною, як би не намагалися приховати її справжню антигуманну сутність її розпалювачі. І в хід тут ідуть різні назви: гібридна, асиметрична, нетрадиційна тощо. За висновками експертів, більшість військових стратегій минулого, від класика китайської стратегічної думки Сунь Цзи і полководця Олександра Македонського до воєначальників XXI століття, носили саме асиметричний характер і характерними для всіх них було використання інформаційно-психологічного фактору. Частиною військового мистецтва минулого і сьогочасності завжди були уміння

ввести в оману неприятеля, його дезінформація і дезорієнтація, виявлення, створення і ефективно використання слабких та вразливих місць противника.

Головною особливістю використання інформаційно-психологічного фактору у сучасних війнах є використання новітніх досягнень науки і техніки в області комп'ютерних та інформаційних технологій, засобів масової комунікації, насамперед Інтернету, а також досягнень розвитку демократії у багатьох країнах світу. За всіма ознаками таку діяльність можна віднести до найбільш «великих» видів тероризму та визначити як пряму дію на психіку і свідомість

людей, масову свідомість, в цілях формування потрібних думок, що певним чином направляють поведінку людей. І ця діяльність теж для маскування використовує назви: спецпропаганда, інформаційна війна, психологічна війна, м'яка сила, стратегічна комунікація, ідеологічна війна, війна ідей, операції впливу. Насправді ж вона є інформаційно-терористичною діяльністю – достатньо новим різновидом терористичної діяльності.

Поняття інформаційного тероризму носить широкий характер і складається з кібертероризму і тероризму з використанням засобів масової комунікації. Кібертероризм тут розглядається як умисна атака на комп'ютери, комп'ютерні програми, комп'ютерні мережі або інформацію, що в них обробляється, з метою створення небезпеки загибелі людей, нанесення суттєвої майнової шкоди або настання суспільно небезпечних наслідків.

Друга складова інформаційного тероризму – тероризм з використанням засобів масової комунікації розглядається експертами, насамперед, як використання терористами мережі Інтернет. Так, американський теролог Габріель Вейман визначає такі способи використання Інтернету терористами: проведення психологічної війни, пошук інформації, навчання терористів, збір грошових коштів, пропаганда, вербування нових членів, плану-

вання і координація терористичних діянь.

На нашу думку, на сьогодні ще недооціненими є загрози, що пов'язані з проведенням представниками терористичних організацій та держав-терористів, політично мотивованих інформаційно-психологічних атак з метою дестабілізації політичної системи держави, соціально-психологічної обстановки в окремому регіоні чи в країні, в цілому, розпалювання ворожнечі, ненависті тощо. Найближче майбутнє буде характеризуватись неухильно зростаючою інформаційної компоненти, намаганнями терористів спрямувати інформаційні потоки у вигідному для них напрямку, використати технології інформаційної ери з метою маніпулювання інформацією і формування іншої реальності, впливу на електоральні настрої та зміни політичної влади в тій чи іншій країні тощо.

Загроза для нашої країни вже наразі є надто гострою, адже Російська Федерація здійснює інформаційно-терористичну діяльність в гібридній війні проти нашої держави і планує використати майбутні президентські і парламентські вибори в Україні для дестабілізації ситуації в суспільстві і забезпечення повного політичного реваншу. Про це заявляють колишні співробітники ГУР МО – члени робочої групи Центру оборонних реформ з

протидії гібридній агресії і про це говориться у останньому звіті директора Національної розвідки США Дена Коутса на слуханнях профільного комітету Сенату. Також європейські дослідники з агентства з боротьби з російською пропагандою «EU vs Disinfo» попереджають, що головною темою і головним об'єктом інформаційних маніпуляцій РФ залишається Україна, події на сході, де йде війна та Крим.

Парадоксальним, на перший погляд, є те, що на пострадянському просторі найбільше вчених, які вивчали проблему інформаційного тероризму, було в Російській Федерації. Також, у свій час Росія запропонувала на розгляд ООН пакет міжнародних принципів, спрямованих на зміцнення безпеки глобальних інформаційних і телекомунікаційних систем і боротьбу з інформаційним тероризмом. У документах членам ООН пропонувалось взяти на себе зобов'язання з відмови від дій з нанесення шкоди іншим державам в області інформації, з домінування і контролю у інформаційному просторі, з заохочення дій терористичних і злочинних співтовариств, з організації інформаційних війн, з маніпулювання інформаційними потоками і з інформаційної експансії. У 2013 році Росія в документі «Основи державної політики в галузі міжнародної інформаційної безпеки до 2020

року» до прийнятої ООН «тріади загроз» захищеності глобальної інформаційної системи (терористичних, злочинних і воєнно-політичних) добавила загрозу втручання до внутрішніх справ суверенної держави шляхом інформаційно-комунікаційних технологій, порушення суспільної стабільності, розпалювання міжетнічної, міжнаціональної ворожнечі. Але саме Російська Федерація, яка на словах декларує міжнародні принципи, тут же їх порушує: не дотримується запропонованих принципів і найактивніше використовує методи інформаційного тероризму у гібридній війні проти України та проти інших країн (можна навести приклади втручання у вибори в США, російський слід у розпалюванні сепаратизму у Іспанії, вплив на електоральні настрої в Ізраїлі, Брексіт в Великобританії тощо).

Якщо розглянути ознаки міжнародного тероризму і співставити їх з прикладами сучасної діяльності російської держави у ході неоголошеної гібридної війни проти України, то можна зробити однозначні висновки, а саме.

Транснаціональний або міжнародний тероризм – явище багатогранне і складне. Свідченням цьому є відсутність будь-якого єдиного розуміння на міжнародному рівні. Наприклад, державний департамент США визначає його як «тероризм, що стосується громадян і те-

риторії більш ніж однієї країни». Ми визначаємо транснаціональний тероризм як терористичні акти, направлені у кінцевому підсумку на знищення або розхитування сучасної політичної системи світу. На думку сучасних терологів, до характерних рис міжнародного тероризму відносяться:

- специфічна мета – реалізація альтернативного глобального проекту політичного розвитку світу. Головною метою транснаціонального тероризму є перелаштування світу на інших, більш справедливих, на думку терористів, засадах;
- «самодостатність» тероризму. Сучасними гравцями транснаціонального тероризму є як формально недержавні організації і групи, так і окремі держави, котрі здійснюють свою діяльність на території кількох держав і володіють достатньо розвинутою інфраструктурою, що містить в собі органи управління, розвинуту мережу ЗМІ, табори для підготовки бойовиків тощо;
- глобальна загроза міжнародному правопорядку та безпеці, і як наслідок, нанесення шкоди політичній системі в цілому. Прикладом такої діяльності можуть численні порушення актів міжнародного права (договорів, пактів, меморандумів тощо). Складність (подвійність) між-

народного тероризму визначається і загрозою внутрішній безпеці держав, на території яких і відбуваються безпосередньо теракти.

Практично всі наведені вище ознаки міжнародного тероризму і його виду – інформаційного тероризму спостерігаються у ході гібридної російсько-української війни. Інформаційний тероризм відрізняється від пропаганди, насамперед, деструктивністю. Пропаганда спрямована на розповсюдження, просування або відстоювання будь-яких ідеологій, поглядів або ідей політичного, філософського, наукового, культурного, економічного та іншого спрямування, а інформаційний тероризм використовує навмисне скривлені факти і фальсифіковану інформацію з метою впливу на психіку і свідомість людей для збудження ненависті і виправдування застосування насильства стосовно представників інших етнічних і соціальних груп та народів, дестабілізації політичної системи інших держав, соціально-політичної обстановки в регіоні або країні тощо.

Інформаційний тероризм (офіційний російський військовий термін – спецпропаганда) у розумінні методів і засобів ідеологічного або інформаційно-психологічного впливу на збройні сили і населення противника активно використовується МО РФ в гібридній війні про-

ти нашої держави. Навіть поверхневий аналіз інформаційної складової гібридної війни РФ проти України на етапі її підготовки дозволяє зробити висновок про те, що для забезпечення масованого впливу на цільові аудиторії (державне і воєнне керівництво, особовий склад Збройних Сил України, мирне населення, світова громадськість, союзники нашої держави, нейтральні країни, країни-сусіди, союзники країни-агресора і т.п.) керівництвом РФ було прийнято рішення вивести інформаційно-терористичну (спецпропагандистську) діяльність на якісно новий рівень і створити умови для її перетворення в один з головних видів забезпечення воєнних дій, який можна зіставити з діяльністю спецслужб. Реалізація цього рішення була спрямована на підвищення ефективності дій в інформаційній сфері за рахунок активного запровадження сучасних соціальних технологій, а також розширення взаємодії всіх військових і цивільних інформаційно-пропагандистських структур.

Про розуміння керівництвом РФ важливості інформаційно-терористичної діяльності (спецпропаганди) також може свідчити відновлення діяльності факультету зарубіжної воєнної інформації і журналістики (спецпропаганди) у Военному університеті МО РФ та створення Управління спецпропа-

ганди в ГУ ГШ МО РФ. На території окремих окупованих районів Донецької і Луганської областей фахівцями ГУ ГШ РФ були створені Управління інформаційного протидорства у складі армійських корпусів у т.зв. ДНР/ЛНР. За деякими оцінками, нині в Росії існує 74 центри, що займаються підготовкою спецпропагандистів. Там навчаються військовослужбовці, журналісти, військові кореспонденти, психологи, філологи, люди інших професій, яким викладаються основи і методи ведення інформаційної війни.

Головні маніпуляційні прийоми російської інформаційно-терористичної діяльності, а саме: представлення злочинця нещасною жертвою, приписування своїм ворогам усіх власних злочинів, тотальне ігнорування фактів, таврування фашистами усіх, хто не розділяє ваших поглядів, використання у вирішенні власно створюваних проблем незліченних громадських організацій, практика створення комісій і комітетів для надання відвертій брехні статусу громадської думки, системи маніпулювання «корисними ідіотами» тощо, були створені ще в 1920-х роках сталінським пропагандистом Віллі Мюнценбергом.

Майже всі перелічені вище прийоми і підходи, адаптовані до сучасності і з використанням досягнень науково-технічного прогресу,

в тій чи іншій мірі використовуються російською спецпропагандою в гібридній війні проти України. Власне вся російська спецпропаганда і діяльність більшості ЗМІ побудовані за принципами воєнного часу, незважаючи на те, що офіційно Росія нібито не веде війни з нашою країною.

Важливим об'єктом спецпропаганди є єдиний інформаційний простір, який розглядається в якості складової глобального інформаційного середовища і є одночасно одним з компонентів бойового (оперативного) простору. При підготовці гібридної війни російські військові зважили на те, що відповідно до теорії мережецентричних війн однією з необхідних умов досягнення цілей військової операції є встановлення домінування в інформаційному просторі і створення основи для широкомасштабного розповсюдження необхідних соціально-політичних поглядів серед населення і збройних сил як власних, так і інших держав.

Основними характерними особливостями російської інформаційно-терористичної діяльності проти України на сучасному етапі є:

- узгодженість дій на основі загального керівництва і єдиного планування спецслужбами РФ.
- тісна взаємодія з добуваючими елементами розвідувальних структур, забезпечення комп-

лексного застосування сил, методів і засобів.

- застосовування повного спектру інструментів інформаційної війни – від спеціальної військової техніки на Донбасі і до елементів «м'якого впливу» на зарубіжну аудиторію;
- активне використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій;
- поєднання можливостей державних (насамперед, дипломатичних і розвідувальних) відомств, комерційних і неурядових організацій, інструментів публічної дипломатії і «м'якої сили» для створення умов для забезпечення суспільно-національного впливу на закордон тощо.
- максимальне використання цивільних ресурсів країни у воєнних інтересах.

Сприятливі умови (домінування в інформаційному просторі, відсутність мовних бар'єрів, значний досвід в організації пропагандистських заходів тощо) дають можливість РФ вищеназваними засобами вести інформаційно-психологічне протиборство, поширюючи медіапродукцію одночасно і на Україну, і на внутрішнє інформаційне середовище без додаткової обробки. Водночас, для ведення інформаційної війни на зовнішньому фронті РФ використовує спеціально створені та фінансовані ЗМІ, неурядові та суспільно-політичні організації,

агентів впливу та «корисних ідіотів». При цьому, тези і меми російської інформаційно-терористичної діяльності, оприлюднені за кордоном, пізніше повторюються в російському інформпросторі вже як погляди представників міжнародної громадськості.

Доводиться констатувати, що заходи інформаційно-психологічного впливу РФ завдяки узгодженості дій на основі загального керівництва, фінансування і єдиного планування, застосуванню повного спектру інструментів і методів інформаційної війни, використанню новітніх інформаційно-комунікативних технологій дають свої плоди і досягають своїх результатів: завоювання прихильності у частини українських громадян в Криму і на Донбасі, формування «п'ятої колони» всередині нашої країни, внутрішній спротив реформам в нашій країні, підрив авторитету керівництва України на міжнародній арені і створення перепон на шляху до євроінтеграції, спроби переконання активно налаштованих громадян у безглуздості будь-якого спротиву і т.п. Активні дії РФ та сприятливі умови для таких дій дали можливість сформуванню у певній частині українського суспільства відповідні соціальні й політичні настрої, які країна-агресор вміло використовує у своїх інтересах.

Перебіг російсько-українського протистояння в інформаційному

полі засвідчує нашу недостатню готовність належно і вчасно реагувати на інформаційні загрози, невміння вести інформаційні та смислові трансформаційно-поведінкові війни, відсутність національних механізмів адекватної протидії інформаційній агресії. У нашій країні фактично демонтована система спеціальної журналістської освіти, контрпропаганди, актуальна в умовах зовнішньої агресії. На жаль, керівництво нашої країни, експерти і громадянське суспільство приділяють недостатню увагу інформаційній складовій цієї війни, небезпеці використання Росією методів інформаційного тероризму та необхідності комплексної протидії йому.

Наразі український інформаційний простір слабо захищений, а система інформаційної безпеки як складової безпеки держави фактично недієздатна. В Україні ще недостатніми є нормативна база та системний підхід до боротьби з інформаційною агресією, механізми активного протиборства з антиукраїнською пропагандою і дезінформацією. У цьому сенсі діяльність Міністерства інформаційної політики у її сьогодишньому вигляді є дуже кволою. Переважно цим займаються неурядові організації, представники українського громадянського суспільства, такі, наприклад, як Інформспротив, Інформнапалм, StopFake, що здій-

снюють аналіз окремих акцій кремлівської спецпропаганди і викриття російської антиукраїнської дезінформації. Хоча останнім часом треба відмітити певну ефективність і оперативне реагування на російські акції з боку членів українських делегацій в міжнародних організаціях та працівників зовнішньополітичного відомства України.

У Плані протидії дезінформації напередодні виборів у Європейський парламент у 2019 році Європейська комісія з посиланням на Центр аналізу гібридних загроз Європейської служби зовнішніх зв'язків називає однією з головних загроз для Євросоюзу дезінформацію з боку РФ. В документі підкреслюється, що російська дезінформація носить систематичний, ресурсномісткий характер і відрізняється від подібних дій інших країн, а також представляє собою частину більш широкої гібридної загрози з використанням інструментів, важелів і недержавних суб'єктів.

З огляду на зазначені загрози та проблеми, зважаючи на системний характер та узгодженість заходів російської інформаційно-терористичної діяльності на основі загального керівництва і єдиного планування, вбачається необхідним організувати протидію їй також на системній основі, підґрунтям якої можуть слугувати

відповідна нормативна база, насамперед, «Доктрина інформаційної безпеки України», затверджена Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017, та організація інформаційної протидії на стратегічному, тактичному і оперативному рівнях, створення надійної системи моніторингу та інформування української і зарубіжної аудиторії, захист українського інтернет-ресурсу, відновлення діяльності зарубіжних культурно-історичних центрів, створення стратегічного контенту – українських інформаційних продуктів, які б позитивно представляли Україну, тісна співпраця із зарубіжними спеціальними центрами (Центр стратегічних комунікацій НАТО в Латвії, Центр глобальної взаємодії США (Global Engagement Center), Центр аналізу гібридних загроз Європейської Служби зовнішніх зв'язків, Агентство з боротьби з російською пропагандою «EU vs Disinfo», Польсько-британський центр протидії російській дезінформації, центри боротьби з дезінформацією інших іноземних країн та ін.) і громадськими інститутами, з діаспорою, підготовка професійних кадрів, поєднання цивільних і військових ресурсів, оперативне виявлення та реагування на дезінформаційні акції російської спецпропаганди, випереджувальна і наступальна робота у цьому напрямку тощо.

Від Макіавеллі до війн роботів: граматика «гібридної» війни

*Дмитро Веденєєв,
доктор історичних наук, полковник запасу*

У Безпековому огляді № 21 (108) був розглянутий процес оформлення концептуальних поглядів на сутність конфліктності асиметричного типу, яку іменують «гібридною», нерідко застосовуючи цю дефініцію або для демонстрації вірності інтелектуальній моді, або щоб позбавити себе обтяжливої необхідності виявляти реальну сутність складних воєно-політичних явищ сучасності. Між тим, не знімається з порядку денного необхідність наукового впорядкування розуміння наріжних характеристик модерного типу конфліктності як такої, яка і справді на межі тисячоліть перейшла у нову площину й сутність.

Від чого, щоправда, світ не став безпечніше, навпаки – поринув у стан, який туманно називають «турбулентністю». Сподіваємось, не стане зайвою і спроба авторського укладення стислої «граматики» новітнього неконвенційного типу конфліктності.

Трансконтинентальні мафії проти спадщини Великої французької буржуазної революції

Під поширення неконвенційного (асиметричного) протистояння у сучасному світі можна вважати принципові якісні зміни, що відбулися у концептуальних засадах, структурі, стратегії і тактиці формах і методах військово-політичного протистоян-

ня між сучасними державами та їх блоками, державами та неурядовими формуваннями тощо, які відбулися на межі XX і XXI століть внаслідок радикальних змін у співвідношенні сил на міжнародній арені, хаотизації міжнародних відносин, появи нових видів летального та нелетального озброєння, інноваційних технологій конструювання й знищення соціальних спільнот, набуття сучасною війною (конфліктними стосунками) всеосяжного характеру з глобальним охопленням суходолу, Світового океану, повітряно-космічного простору, світової економіки та віртуально-інформаційного простору.

Подібне протистояння (одним із синонімів стали є «війни шостого покоління») в своїй концептуальній основі спрямоване на деморалізацію противника, дистанційний підрив (переважно невійськовими й «неконтактними» методами) його спроможності до оборони й захисту національних інтересів в цілому, примушення його до капітуляції, відмови від реального державного суверенітету та готовності до нав'язування йому вигідної переможцям моделі зовнішньої та внутрішньої політики, відповідного корегування суспільно-економічного ладу та духовно-культурної сфери.

Властивостями, котрі вирізняють асиметричне протистояння від класичних типів війн, виступають, зокрема:

- неоголошений, не оформлений у міжнародно-правовому відношенні характер протистояння (агресивних дій);
- приховування політичних цілей та реально розпочатої агресії;
- нанесення кількох зосереджених за часом і місцем військових та невійськових ударів з неочікуваним для противника результатом і неприйнятним для жертви збитком;
- нав'язування ворогу протистояння в принципово новій системі координат;
- відсутність звичної лінії фронту, широке застосування можливостей спеціальних служб та військ (сил) спеціального призначення;
- масоване використання (у разі прямого застосування збройних сил) високоточної зброї, засобів радіоелектронної боротьби, кібернетичної зброї та інших новітніх високотехнологічних засобів протистояння;
- застосуванням принципово нових форм і технологій невійськового насильства з акцентом на ураження управлінської, інформаційно-психологічної сфери та суспільної свідомості противника;
- штучним створенням та пріоритетним використанням неурядових організацій та рухів, ЗМІ, парамілітарних формувань (повстансько-партизан-

ських, терористичних, організованих злочинних угруповань).

Живлячим середовищем поширення нетрадиційного протистояння (окрім традиційних геополітичних загроз), стало додаткове зростання «підбурюючих факторів» у вигляді реалізації інтересів наднаціональних структур управління (ядром їх не віртуальні «зелененькі жидомасони», а верхівка транснаціональних корпорацій (ТНК) та вищого істеблішменту – цілком персоніфікована категорія ватажків «нових кочовиків», як охрестив їх Жак Атталі), поглиблення кричущих диспропорцій світового розвитку (нині вже 1:80 між двадцятками найбідніших та найзаможніших держав), подальше дроблення національних держав та заміна концептуального типу «держави-нації» на «державу-корпорацію», остаточна неіспроможність міжнародного права та крах балансірів Ялтинсько-Потсдамської системи, поширення неурядових військово-політичних рухів нового концептуального типу та потужних транснаціональних злочинних угруповань тощо.

Не можна не враховувати, що звернення до арсеналу гібридних війн (далі - ГВ) полегшується і радикальними змінами у структурі державного й суспільного ладу провідних країн «золотого мільярду». Відомий «Вашингтонський

консенсус» 1989 р. тільки визнав магістральні тенденції, які полягають у суттєвому зниженні ролі легітимної держави та традиційних інститутів управління («представницька демократія») на користь прямого управління ТНК й корпоратократії як їх менеджерської обслуги; згортання традиційної «соціальної держави»; мутація політики у гібрид шоу-бізнесу та брутальних маніпулятивних інформаційно-психологічних технологій із тотальною віртуалізацією суспільного життя; втрата державою монополії на застосування збройної сили (від використання армій на угоду корпоративним інтересам до постановня двохмільйонної, висококваліфікованої й практично не підконтрольної «демократичному ладу» армії приватних військових компаній).

Квінтесенцією неконвенційного (асиметричного) протистояння та, водночас, близьким за змістом явищем та теоретичним поняттям стала ГВ, конкретним проявам якої притаманні основні сутнісні властивості сучасного нетрадиційного протистояння (конфліктогенності).

Що ж воно за таке?

Отже, уявлення й визначення щодо ГВ переважно обертаються навколо уявлення про неї, як про:

1. Новітнє військово-політичне явище, тип конфліктів, неоформ-

лених у міжнародно-правовому відношенні, які відбуваються із комплексним застосуванням військових та невійськових методів протиборства на основі сучасних технологій деструктивного впливу на суб'єкти державного й суспільного ладу, масову свідомість.

2. Систему теоретичних та доктринальних поглядів на сутність сучасних поліформних конфліктів, які точаться поза межами міжнародного права війни та міжнародно-правових норм і звичаїв війни.

У сучасній науці поняття ГВ застосовується і як синонім протистояння «асиметричного», «неконвенційного», «нетрадиційного», «дисперсного» тощо типу, і як окреме визначення новітнього типу конфліктності (протиборства). Наявна також і точка зору, за якою ГВ не є науковим та операційним поняттям в силу власної внутрішньої суперечливості та наявності цілого ряду дискусійних та спірних тем, тому вважається, що цю дефініцію не можна відносити до теоретичних новацій.

Окремі дослідники вважають, що автором концепції ГВ виступив Френк Хоффман, колишній офіцер морської піхоти, а нині – науковий співробітник Міністерства оборони США, автор монографії «Конфлікт у XXI столітті. Поява гібридної війни» (2007 р.). Перші праці автора основані на вивченні осо-

бливостей партизансько-терористичних дій ісламського руху опору в Іраку та Афганістані у 2000-х рр., мережевої організації «Хізболла» та радикального руху «Хамас» у Лівані та Палестині. Такі «об'єкти дослідження» виявилися продуктивними, оскільки для мережевих форм управління підготовкою й розгортанням дій властива відсутність єдиного центру, наявність горизонтальної архітектури з взаємопов'язаністю ланок (груп) мережі та постійним обміном між ними інформацією. Сутність «гібридної загрози» згаданий дослідник вбачав в одночасному й скоординованому застосуванні противником звичайних озброєнь, нерегулярної тактики, терористичних методів та порушень права війни у зоні бойових дій для досягнення своїх політичних цілей.

За іншими поглядами, авторство теорії ГВ навряд чи можливо однозначно персоніфікувати, адже подібні воєнно-теоретичні новації, як правило, є продуктом колективної роботи західних аналітико-дослідницьких центрів. Сама теорія ГВ появилася у загальному контексті наукових пошуків (осмислення) нових світових явищ, спадщини війн і конфліктів нового типу, і лежить в площині аналізу асиметричних конфліктів по всьому світу.

В концептуальних документах США і НАТО констатується, що

ГВ є комбінацією звичайних, нерегулярних і асиметричних засобів в поєднанні з постійними маніпуляціями політичними та ідеологічними розбіжностями. В концепції НАТО – «NATO's Bi-Strategic Command Capstone Concept» (2010 р.), гібридні загрози визначаються як такі, що створюються противником, здатним одночасно інтегровано використовувати традиційні та нетрадиційні засоби для досягнення власних цілей. У п. 13 Підсумкової декларації саміту НАТО (Шотландія, вересень 2014 р.) уперше на високому рівні йшлося про необхідність готувати блок до участі у війнах нового типу – ГВ. Під такими війнами пропонувалося розуміти проведення широкого спектру прямих бойових дій і таємних операцій, що здійснюються за єдиним планом збройними силами, партизанськими та іншими іррегулярними формуваннями за участю різноманітних цивільних компонентів.

Науково-теоретичні погляди на сутність й складові ГВ перебувають у стадії становлення, носять дискусійний характер. Зокрема, суперечності викликають такі аспекти як співвідношення принципово нових складових ГВ із тими, що апробовані упродовж всієї військової історії людства; діалектика військового та асиметричного чинників в стратегії ГВ тощо. Водночас, узагальнення найбільш

усталених наукових й науково-практичних поглядів дозволяє констатувати консенсусність у визнанні таких неодмінних складових як:

- неоголошеність, прихованість, відсутність оформлення відповідно до міжнародного права війни;
- створення із завданими характеристиками й широке використання антиурядових організацій та рухів, незаконних збройних формувань;
- експлуатація течій сепаратистського, іредентистського, радикально-етноконфесійного характеру, екстремістських угруповань, деструктивних спільнот тощо;
- пріоритетна роль спеціальних служб, сил спецоперацій, їх застосування для створення потужної антиурядової інфраструктури дестабілізації (повалення) легітимного державного ладу;
- пріоритетна роль цілеспрямованого впливу на масову свідомість через масштабне застосування методів інформаційно-психологічного протиборства, технологій створення кон'юнктурних соціальних суб'єктів із необхідними властивостями, обробки свідомості та управління великими соціальними спільнотами тощо;
- комплексне застосування інших методів невійськового тиску на державу-жертву, включаючи ди-

пломатичні, фінансово-економічні, гуманітарні та інші.

«Гібридні» Чингіз-хани

Не можна не бачити глибокі історичні коріння ГВ, сукупність відповідних процесів і явищ (подій, епізодів) всесвітньої військово-політичної історії, історії держави і права, історії міжнародних відносин людства, пам'яток військово-спеціальної теорії і науки тощо, в межах яких відбувалася акумуляція досвіду комплексного (пріоритетного, вирішального) застосування непрямих, неконвенційних невійськових дій поряд із традиційними військовими методами або без їх застосування.

Поява методів ГВ пов'язана із розвитком, окрім, військового мистецтва, мистецтва дипломатії та таємної війни, військової хитрощі, філософської й політичної думки. Впорядковані відомості (наставляння) щодо нетрадиційної війни містяться вже у класичних трактатах з військового мистецтва, стратегемному мистецтві Давнього Китаю (V-IV ст. до н.е.), Давньої Індії, у працях стратегів, політиків, істориків Давньої Греції та Риму. Зокрема, Геродотом описана перша з відомих нам неконвенційних війн «слабшого проти сильного противника» на теренах сучасної України, яку провели скіфи проти агресії перського царя Дарія (VI ст. до н.е.).

У Середні віки першість із розробки та застосування методів ГВ утримували Візантійська імперія, східні народи (стратегемне мистецтво Китаю, мистецтво ніндзюцу Японії, мистецтво війни Чингіз-хана тощо). З-поміж європейських країн застосуванням методів таємної війни відзначилася Венеціанська олігархічна республіка (операція з усунення торговельного конкурента Візантії руками хрестоносців у 1204 р.), згодом – міста-держави Італії. Класичним зведенням підступних методів непрямого протистояння став трактат флорентійського дипломата Н. Макіавеллі «Государ» (1532 р.).

Серйозним поштовхом до оформлення арсеналу ГВ стали нескінченні війни за поділ Європи, колоніальні війни, утворення колоніальних імперій, виникнення постійних дипломатичних й розвідувальних служб, недержавних корпорацій на кшталт Ост-Індійської компанії, розвиток «економічних війн» періоду бурхливого розвитку капіталістичних відносин.

Якщо у Європі 1945 р. спецслужби держав-переможців полювали й тисячами вивозили до «шарашек» по обидві сторони океану німецьких вчених й конструкторів ракет й ядерних бомб (лише США розжилися на 346 тис. секретних патентів), то в окупованій Японії американська розвідка не випадково

виявляла старовинні манускрипти з ніндзюцу «Ніндзюцу-хидэн-сецунин-мокуроку», «Комондзю но дзюппо», «Синоби мондо», «Ніндо кайтейрон», опитувало нащадків старовинних кланів «воїнів-тіней». Саме мистецтво середньовічного ніндзюцу, акумулювавши і давньо-китайське «мистецтво війни як оманни», породило численні алгоритми й методики агентурної діяльності та комбінацій, стратегічної дезінформації та руморології (поширення деструктивних чуток), підготовки державних переворотів. Як зазначав розвідник-орієнталіст і письменник Роман Кім, «все краще, що було у класичному й модернізованому ніндзюцу, було поєднано з найбільш цінними досягненнями секретних служб часів другої світової війни – так з'явилося ніндзюцу третього, повоєнного періоду».

За доби Першої світової війни прискореного розвитку набули методи інформаційної війни. В період Другої світової війни методи ГВ активно застосовувала нацистська Німеччина (доктрина «кляйн-кригу» – «малої війни» диверсійно-підривними засобами, створення потужного апарату пропаганди й дезінформації, використання національних рухів, розробка методів впливу на свідомість і психіку від інститутів СС-Аненербе тощо).

Бурхливим розвитком стратегії та методів ГВ відзначився період

«холодної війни» 1946–1991 рр. та міжблокового протистояння у світі, коли за умов гарантії взаємного знищення арсеналами ядерної зброї глобальне протистояння здійснювалося через запеклу інформаційно-психологічну війну, блокову політику й дипломатичні комбінації, локальні війни у «третьому світі», підтримку союзних режимів та антидержавних озброєних рухів повстанського й терористичного характеру, економічну конкуренцію, таємні операції спецслужб тощо.

Війни за повалення колоніальної залежності, локальні конфлікти та штучне творення (або підтримка) великими державами радикальних та терористичних організацій як зняття асиметричного протистояння у глобальному протистоянні, призвели до поширення у повоєнному світі повстанських рухів, радикальних організацій та екстремістських угруповань, терористичних осередків самої різної ідейної або етноконфесійної спрямованості, розвитку відповідних доктринальних поглядів, тактики деструктивної діяльності, накопиченню величезних контингентів «професійних заколотників».

Новий історичний етап розвитку доктрин та арсеналів неконвенційного протистояння відкрився наприкінці ХХ ст. внаслідок зростання кричущих диспропорцій

світового розвитку та боротьби за планетарну гегемонію, зламу післявоєнної системи міждержавних стосунків та зовнішньополітичного балансу у світі («міжнародної анархії»), хаотизації міжнародних відносин, поширення збройних конфліктів у стратегічно й ресурсно важливих регіонах світу, переваги наднаціональних органів управління над інститутом державного суверенітету, а також перетворення неурядових військово-політичних рухів у потужний фактор світового порядку. Приблизно з початку 1990-х рр. на Заході вже почалася розробка стратегії «гібридних війн» як сукупності заздалегідь підготовленого державою комплексу дій воєнного, дипломатичного, інформаційного характеру, що спрямований на досягнення стратегічних цілей.

В цілому, за слушним визначенням академіка НАН України В. Горбуліна, «кожен конкретний елемент ГВ не новий по суті і використовувався майже в усіх війнах минулого, однак унікальними є узгодженість і взаємозв'язок цих елементів, динамічність та гнучкість їх застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника».

П'ять магічних кіл

Закономірна постановка питання про сутність стратегії ГВ.

Під нею можна розуміти концептуально обґрунтований, спланований, цілеспрямований, довгостроковий алгоритм прихованих дій держави по відношенню до інших держав та спільнот, спрямований на досягнення цілей держави – ініціатора ГВ засобами, які суперечать нормам міжнародного права та добросусідства. На стратегічному рівні ГВ є частиною загального військово-політичного курсу держави, що потребує завчасної розробки доктринальних основ її ведення, розбудови відповідної інфраструктури. Готовність до застосування методів до неї є промовистим індикатором сутності й спрямованості її державного ладу, офіційної ідеології, аксіологічної шкали та змісту зовнішньої політики.

За стислим визначенням фахівців, ГВ являє собою таку військову стратегію, яка об'єднує війну звичайну, малу війну і кібервійну, а її стратегічною метою є повна руйнація суб'єктності держави-жертви із подальшим переведенням її під зовнішнє управління. Стратегія ГВ спрямована на знесення країни-жертви, зокрема, через розбалансування адміністративно-політичного управління, сфери безпеки і оборони, економіки, інформаційно-культурного простору.

Стратегія ГВ радикально відрізняється від традиційної ієрархії пріоритетів. Їх послідовність за

важливістю цілей демонструється розробленою у середині 1990-х рр. полковником ВПС США Джоном Уорденом схемою, за якою противник постає у вигляді мішені із п'ятьма концентричними колами. При цьому (за зменшенням важливості ураження) центром є політичне керівництво противника, його лідери; далі йде система життєзабезпечення; інфраструктура і економіка; власне населення, і лише останнє коло – збройні сили. При цьому головні зусилля мали б застосовуватися для ідейно-політичного роззброєння, деморалізації та дискредитації політичних лідерів та управлінських кіл.

Проблеми стратегії ГВ та протистояння її загрозам розглядаються у низці офіційних документів армії США, зокрема – у «Білій книзі» Командування спеціальних операцій Сухопутних військ США під назвою «Протидія нетрадиційній війні» та в Оперативній концепції армії США «Перемогти у складному світі». Визначення «гібридні загрози» включені в останні три 4-річні американські офіційні огляди з проблем оборони – 2006, 2010 і 2014 рр. При цьому складовими стратегії ГВ вважається широкий діапазон ворожих дій: кібервійна, вірогідність асиметричних конфліктів низької інтенсивності, глобальний тероризм, піратство, незаконна міграція, корупція, етнічні і релі-

гійні конфлікти, безпека ресурсів, демографічні виклики, транснаціональна організована злочинність, проблеми глобалізації й поширення зброї масового знищення тощо.

Провідний принцип стратегії ГВ – забезпечення максимальної концентрації ресурсів на уразливих ділянках з метою гарантованої дестабілізації політичного й воєнного керівництва держави-жертви, її соціально-економічних структур, культурно-світоглядової сфери з подальшим скасуванням реального суверенітету й передачею під зовнішнє управління.

Серед інших особливостей стратегії ГВ можна подати такі:

- домінуюча присутність (поряд із традиційним силовим протистоянням) методів дипломатичного, інформаційного, економічного та спеціального впливу;
- орієнтація на швидку зміну правлячої адміністрації;
- перетворення на основну ударну силу частини громадян країни-жертви та іррегулярних формувань, а також найманців;
- формальне дотримання правових норм міждержавного співіснування.

Сучасна військово-наукова думка виокремлює кілька стратегічних етапів ведення ГВ:

- здійснення державою-агресором стратегічної розвідки із виявлення слабких та вразливих ланок у забезпеченні оборони, внутріш-

ньої та зовнішньої безпеки потенційного об'єкту агресії;

- формування комплексу гібридних загроз з урахуванням місцевої специфіки, створення позицій впливу в управлінській та інших соціально значущих сферах життєдіяльності держави;
- реалізація послідовного руйнівного впливу на ключові сфери військового, адміністративно-політичного управління, економічний лад та інформаційно-ментальну сферу за допомогою інформаційної зброї, спеціальних операцій, активізації «п'ятої колони» тощо;
- організація скоординованих дій внутрішньої деструктивної опозиції, радикально-екстремістських формувань для дестабілізації ситуації, створення гострої політичної кризи та технологічного стимулювання «мирних» масових протестних акцій для повалення існуючого ладу (правлячої адміністрації) або кардинальної зміни політичного курсу держави;
- (як варіант) розгортання неоголошених військових дій та підривних операцій за допомогою місцевих заколотників, сепаратистів, етнорелігійних фанатиків, носіїв екстремістської ідеології при наданні їм підтримки зброєю, фінансуванням, найманцями, інструкторами та інформаційно-політичної під-

тримки, організації дипломатичного тиску тощо;

- висування, у разі поразки або поступливості жертви ультимативних вимог щодо повної капітуляції або часткового задоволення вимог, або, у разі фіаско гібридного наступу, зміна тактики, переведення конфлікту у відкладений («заморожений») стан.

Стратегії ГВ та рекомендації з протистояння нетрадиційним загрозам в останні роки інтенсивно розробляються у США та їх союзниках по НАТО, причому йдеться про внесення відповідних змін не тільки в організацію та функціонування збройних сил, але у широкому розумінні державного і громадянського сектору. Наголошується на важливості налагодження тісної координації між силовими структурами для відвернення нетрадиційних загроз, пов'язаних з пропагандистськими кампаніями, кібератаками та сепаратистськими рухами.

Вибір зброї

Зрозуміла наявність форм і методів ГВ, які включають нове концептуальне сполучення й застосування сукупності новітніх й традиційних, військових і невійськових методів протиборства, які становлять основу ГВ як принципово нового типу конфліктних відносин у сучасному світі. Джере-

лами розробки форм і методів став аналіз особливостей застосування новітніх засобів і технологій збройної боротьби, прогрес невійськових форм протиборства (передовсім – у сфері технологій соціальної інженерії, інформаційно-психологічного протиборства, кібервійни), інших методів впливу на соціально-політичну реальність, яку інколи об'єднують поняттям «м'яка сила».

Для інструментарію ГВ властиві стирання граней між війною і миром, реальними і віртуальними типами протиборства, сполучення «твердої» і «м'якої» сили.

Як основні форми проведення ГВ можуть розглядатися, зокрема:

- тривалі за часом, непрямі дії політичного, інформаційного, економічного, розвідувально-підривного характеру, які здатні принести ініціаторам бажаний кінцевий результат;
- проведення, після підготовчого періоду послаблення країни-жертви, масштабної кампанії із пріоритетним застосуванням силового тиску у супроводі інших методів (пряма або прихована збройна агресія, заколоти і державний переворот тощо);
- інспірування внутрішньої дестабілізації та досягнення контролю (керованості) політичного життя країни-жертви без прямого збройного втручання силами заздалегідь підготовлених

внутрішніх деструктивних сил та дезорієнтації населення.

Провідними методами можуть вважатися, зокрема:

- приховані збройні дії збройних сил, сил спецоперацій того або іншого масштабу;
- бойові, диверсійно-терористичні дії підконтрольних агресору іррегулярних збройних формувань (повстанських рухів, збройного підпілля, терористичних, кримінальних угруповань тощо);
- політико-дипломатичний тиск;
- методи економічної війни та підриву економічного потенціалу жертви;
- формування внутрішньої деструктивної опозицій, створення сильних позицій впливу в органах влади, управління, силових структурах, ЗМІ, партійно-політичній сфері країни-жертви;
- масштабна інформаційно-психологічна війна;
- розвідувально-підривна діяльність спецслужб.

Перспективні методи ведення неконвенційної війни будуть базуватися на комплексному застосуванні зброї та технологій нових фізичних типів – кінетичної, інформаційної, психотропної, концентральної, генетичної, геофізичної, кліматичної зброї. Зростатиме вага безпілотної авіації, роботизованих систем, включаючи, зокре-

ма і таке ноу-хау як «партнерство між людьми і роботами, які спільно працюють у рамках синергетичних команд» (змішаних підрозділів із співвідношення людей і роботів як 1:15-20).

Відповідно, театром ГВ стає багатовимірний реальний (фізичний) та віртуальний (інфор-

маційно-ментальний) простір існування держави (групи держав, нації, етносу, людської спільноти тощо), який цілеспрямовано перетворюється на часопростір проведення заздалегідь спланованого комплексу прямих та непрямих (асиметричних) агресивних дій.

Проект Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»

*Дмитро Дем'яненко,
начальник відділу корпоративних прав, інвестицій та нормотворчої
діяльності ДП «Антонов»
Віктор Плахута,
консультант Комітету Верховної Ради України з питань національної
безпеки і оборони*

Цей Закон визначає особливості правового, економічного та організаційного регулювання перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства, особливості приватизації об'єктів державної власності в оборонно-промисловому комплексі, особливості управління і розпорядження їх майном, та спрямований на забезпечення економічної безпеки і захисту інтересів держави.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

- Підприємство – державне унітарне комерційне підприємство, яке визначене суб'єктом господарювання в оборонно-промисловому комплексі;
- Товариство – публічне акціонерне товариство, утворене шляхом перетворення Підприємства на публічне акціонерне товариство;

- утворення Товариства – комплекс юридичних, організаційних та інших заходів щодо перетворення Підприємства на публічне акціонерне товариство;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику відповідно до Закону України “Про національну безпеку України”, разом з іншими органами сектору безпеки і оборони визначає пріоритетні напрями розвитку оборонно-промислового комплексу, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, аналізує стан та тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу України, розробляє та організовує виконання державних програм розвитку оборонно-промислового комплексу
- уповноважений суб’єкт управління Підприємством – Кабінет Міністрів, або інший центральний орган виконавчої влади - суб’єкт управління об’єктами державної власності, в управлінні якого перебуває Підприємство та який виступає засновником та єдиним акціонером Товариства.
- інвестиційний конкурс - спосіб продажу об’єкта приватизації,

за яким переможцем визначається претендент, що запропонував максимальну величину приведенного вартісного обсягу інвестицій в об’єкт приватизації, виражену в грошовому еквіваленті, згідно з бізнес-планом інвестиційного проекту та техніко-економічним обґрунтуванням післяприватизаційного розвитку об’єкта;

2. Інші терміни використовуються у поняттях, визначених Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про акціонерні товариства» та Законом України «Про управління об’єктами державної власності», Законом України «Про особливості управління об’єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі», Законом «Про приватизацію державного і комунального майна».

Стаття 2. Мета Закону

Метою даного Закону є:

- формування передумов для збереження та підвищення конкурентоспроможності Товариств оборонно-промислового комплексу на внутрішніх та зовнішніх ринках шляхом залучення обігових коштів на технічне переоснащення, виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;
- визначення особливостей корпоратизації об’єктів державної власності в оборонно-промисловому комплексі;

- визначення особливостей приватизації об'єктів державної власності в оборонно-промисловому комплексі;
- залучення стратегічних інвесторів з урахуванням особливостей, визначених цим Законом;
- впровадження корпоративні моделі управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі на основі стандартів Організації Європейського Співробітництва та Розвитку;
- підвищення ефективності функціонування об'єктів державної власності в оборонно-промисловому комплексі,
- розвиток та подальше зростання в Україні виробництва озброєння, військової та спеціальної техніки, ефективного використання накопиченого науково-технічного та виробничого потенціалу, підвищення позицій на світовому ринку озброєння, військової та спеціальної техніки.

Розділ II. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВАРИСТВА

Стаття 3. Прийняття рішення про перетворення Підприємства у Товариство

1. Товариство утворюється як публічне акціонерне товариство, 100 відсотків акцій якого закріплюються в державній власності, шля-

хом перетворення Підприємства в зазначене Товариство.

2. Утворення Товариства та перетворення Підприємства (далі – перетворення Підприємства) здійснюється за рішенням уповноваженого суб'єкта управління Підприємством, за погодженням з Кабінетом Міністрів України, відповідно до законодавства з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

3. Перетворення Підприємства здійснюється відповідно до погодженого з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, та затвердженого уповноваженим суб'єктом управління бізнес-плану розвитку утвореного Товариства з визначенням етапів, строків, джерел фінансування, очікуваних результатів, а також прогнозу надходжень до державного бюджету та відомостей про соціальні результати перетворення підприємства (кількість збережених або новостворених робочих місць, покращення умов праці).

4. Перетворення Підприємства передбачає:

- подання уповноваженим суб'єктом управління Підприємством до Кабінету Міністрів України погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну вій-

ськово-промислову політику, пропозицій щодо перетворення Підприємства, до яких додаються:

- обґрунтування доцільності перетворення Підприємства;
 - відомості про очікувані наслідки перетворення Підприємства;
 - бізнес-план розвитку утвореного Товариства з визначенням етапів, строків, джерел фінансування, очікуваних результатів;
 - прогноз надходжень до державного бюджету;
 - відомості про соціальні результати перетворення Підприємства (кількість збережених або новостворених робочих місць, покращення умов праці);
 - відомості про вартість майнового комплексу Підприємства за даними бухгалтерського обліку, вартість відповідної земельної ділянки та її розмір;
 - відомості про реєстрацію прав власності або користування будинками, спорудами і земельними ділянками Підприємства;
 - перелік майна, інших активів та земельних ділянок (із зазначенням розміру, цілей призначення, шляхів їх подальшого використання);
 - фінансово-господарські показники роботи Підприємства за останні три роки.
5. Графік проведення перетворення Підприємства розробляється

уповноваженим суб'єктом управління Підприємством, погоджується з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, та затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 4. Особливості утворення Товариства

1. Засновником Товариства є держава в особі уповноваженого суб'єкта управління Підприємством.

2. Статут Товариства затверджується уповноваженим суб'єктом управління Підприємством.

3. Товариство є правонаступником усіх прав і обов'язків Підприємства.

4. Оприлюднення рішення уповноваженого суб'єкта управління Підприємством щодо перетворення Підприємства в Товариство є офіційним повідомленням для кредиторів про припинення такого суб'єкта господарювання.

5. Під час утворення Товариства, формування його статутного капіталу та припинення Підприємства, у тому числі під час відступлення права вимоги, переведення боргу, проведення реорганізації, не застосовуються положення законодавства щодо:

- необхідності одержання згоди кредиторів стосовно заміни

боржника у зобов'язанні (переведення боргу), якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- права кредиторів вимагати у зв'язку з проведенням перетворення Підприємства забезпечення виконання зобов'язань, їх дострокового припинення або виконання та відшкодування збитків;
- неможливості завершення перетворення Підприємства до задоволення вимог, заявлених кредиторами;
- проведення екологічного аудиту Підприємства.

6. У місячний термін з моменту оприлюднення рішення уповноваженого суб'єкта управління Підприємством щодо перетворення Підприємства уповноважений суб'єкт управління Підприємством формує комісію з перетворення Підприємства, до складу якої входять на паритетних засадах представники центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, уповноваженого суб'єкта управління Підприємством, центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, Фонду державного майна України, та трудового колективу Підприємства, у тому числі профспілок, що діють на Підприємстві. Склад комісії з перетво-

рення Підприємства затверджується уповноваженим суб'єктом управління Підприємством, за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

Головою комісії є представник засновника, його заступником – керівник Підприємства.

З метою забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів та забезпечення безперервності повноважень Підприємства як організації розробника, виробника, технічного обслуговування та експлуатації озброєння, військової та спеціальної техніки, повноваження щодо управління господарською діяльністю Підприємства та його справами делегуються Головою комісії керівнику Підприємства на період до закінчення роботи комісії та призначення виконавчих органів Товариства.

Комісія у шестимісячний строк з дня затвердження її складу подає уповноваженому суб'єкту управління Підприємством для затвердження у місячний строк передавальний акт, акт оцінки майна Підприємства, а також проект статуту Товариства для затвердження.

7. Розмір статутного капіталу Товариства визначається під час його утворення згідно із актом оцінки майна Підприємства.

Стаття 5. Обмеження в діяльності Підприємства в процесі перетворення

1. З дня прийняття рішення уповноваженим суб'єктом управління

Підприємством про перетворення Підприємства до державної реєстрації Товариства Підприємство не має права без згоди уповноваженого суб'єкту управління Підприємством:

- вчиняти правочини, які можуть призвести до відчуження майна, вартість якого становить більше 5 відсотків балансової вартості активів Підприємства на день затвердження останнього балансового звіту;
- скорочувати чисельність працівників;
- здійснювати випуск цінних паперів, надавати позики;
- передавати нерухоме майно в оренду;
- передавати майно в заставу або безоплатне користування;
- придбавати або відчужувати акції (частки, паї) у статутному (складеному) капіталі господарських товариств.

Стаття 6. Формування статутного капіталу Товариства

1. До статутного капіталу Товариства вносяться:

- майно Товариства;
- корпоративні права держави, передані до статутного капіталу Товариства,
- право постійного користування земельними ділянками, наданими для розміщення Підприємства;
- об'єкти права інтелектуальної власності Товариства;

3. Внесення права користування земельними ділянками, наданими для розміщення Підприємства, до статутного капіталу Товариства здійснюється відповідно до нормативної оцінки таких ділянок, а у разі її відсутності - відповідно до експертної оцінки.

4. Внесення нерухомого майна Підприємства до статутного капіталу Товариства може здійснюватися на підставі обліку майна на балансі Підприємства відповідно до законодавства без попередньої державної реєстрації права власності на таке майно.

5. Під час перетворення Підприємства забороняється вилучення майна, коштів, майнових прав, які знаходяться на обліку Підприємства на дату прийняття рішення про його перетворення. Також забороняється вилучення або ліквідація структурних та відокремлених структурних підрозділів Підприємства, а також об'єктів соціально – побутового призначення Підприємства, які на момент прийняття рішення про його перетворення входили до структури Підприємства. Зазначені структурні та відокремлені структурні підрозділи Підприємства перетворюються у складі Підприємства без зміни профілю їх діяльності у складі Товариства. Відчуження об'єктів соціальної інфраструктури Підприємства без згоди профспілкової організації Підприємства забороняється.

Стаття 7. Особливості функціонування Товариства

1. Товариство провадить діяльність, у тому числі пов'язану з державною таємницею, до отримання необхідних ліцензій, сертифікатів, та інших документів дозвільного характеру на основі відповідних документів, отриманих Підприємством, у межах строку їх дії.

2. Товариство зберігає статус суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та уповноваженого суб'єкта міжнародних передач товарів, робіт і послуг військового та подвійного призначення власного виробництва, зокрема щодо експорту послуг з авіап перевезень товарів військового призначення.

3. Переоформлення правовстановлюючих документів на об'єкти нерухомого майна, внесені до статутного капіталу Товариства, здійснюється протягом трьох років з дня державної реєстрації Товариства.

Державна реєстрація прав на нерухоме майно, внесене до статутного капіталу Товариства, здійснюється на підставі передавального акта та акта оцінки майна, внесеного до статутного капіталу Товариства. Передавальний акт та/або акт оцінки майна є документами, що підтверджують виникнення, перехід, припинення прав на майно, внесене до статутного капіталу Товариства.

5. Чистий прибуток Товариства, з якого розраховується та сплачується частина чистого прибутку

(доходу) до Державного бюджету України, зменшується на суму нарахованої амортизації на майно, передане Товариству на праві господарського відання, яка спрямовується для фінансування капітальних вкладень на будівництво (реконструкцію, модернізацію) таких об'єктів, а також на модернізацію власної виробничої бази.

Стаття 8. Органи Товариства

1. Органами Товариства є:

- загальні збори;
- наглядова рада;
- правління;
- ревізійна комісія.

2. Вищим органом Товариства є загальні збори. Функції загальних зборів виконує уповноважений суб'єкт управління Підприємством.

3. Виконавчим органом Товариства, який здійснює управління його поточною діяльністю, є правління.

Очолює правління голова, який призначається на посаду та звільняється з посади уповноваженим суб'єктом управління Підприємством.

Чисельність і персональний склад правління затверджуються уповноваженим суб'єктом управління Підприємством.

4. Контроль за діяльністю правління та захист прав акціонерів Товариства здійснює наглядова рада.

Наглядова рада складається у кількості не менш семи осіб. Персональ-

ний склад наглядової ради затверджується уповноваженим суб'єктом управління Підприємством.

До складу наглядової ради призначаються представники уповноваженого суб'єкта управління Підприємством, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, Фонду державного майна України, адміністрації Підприємства та трудового колективу Підприємства, у тому числі профспілок, що діють на Підприємстві.

5. Контроль за фінансово-господарською діяльністю Товариства здійснює ревізійна комісія.

Чисельність і персональний склад ревізійної комісії затверджуються уповноваженим суб'єктом управління Підприємством.

Стаття 9. Соціальні гарантії працівників Товариства

1. Товариство повністю відповідає за зобов'язаннями, які передбачені колективними угодами, укладеними з трудовими колективами Підприємства, до укладення нової відповідної угоди.

2. Трудові відносини працівників Підприємства продовжуються з Товариством.

Стаття 10. Обмеження обігу та відчуження акцій Товариства

1. У державній власності перебуває 100 відсотків акцій Товари-

ства, які забороняється відчужувати, передавати в управління, заставу, використовувати для формування статутного (складеного) капіталу суб'єктів господарювання та вчиняти щодо них інші правочини, наслідком яких може бути їх відчуження з державної власності, крім випадків, визначених цим Законом.

Стаття 11. Управління корпоративними правами держави

1. Управління корпоративними правами держави стосовно Товариства здійснює уповноважений суб'єкт управління Підприємством.

2. Управління корпоративними правами держави, переданими до статутного капіталу Товариства або набутими ним до перетворення, здійснює Товариство.

3. За погодженням з уповноваженим суб'єктом управління Товариство має право бути засновником та/або учасником господарських організацій, а також здійснювати управління корпоративними правами, що виникли внаслідок такої участі.

Заснування Товариством господарських організацій за участю іноземних суб'єктів господарської діяльності та/або участь в них здійснюється Товариством за погодженням з Кабінетом Міністрів України. У такому випадку обмеження, встановлені абзацом першим частини сьомої статті 11 Зако-

ну України «Про управління об'єктами державної власності», не застосовуються.

Стаття 12. Обмеження щодо розпорядження майном Товариства

1. Майно, що становить матеріальну основу суверенітету України, в тому числі аеродроми та аеродромні об'єкти (злітно-посадкові смуги, руліжні доріжки, перони, системи посадки, наземні засоби зв'язку, навігації, спостереження, інші елементи аеродромів, що забезпечують безпеку польотів не підлягає приватизації, є державною власністю та закріплюються за Товариством на праві господарського відання.

2. Товариство не може відчужувати, передавати в користування, оренду, лізинг, концесію, управління, заставу, безоплатне користування, вносити до статутного (складеного) капіталу суб'єктів господарювання майно, зазначене в частині першій цієї статті, та вчиняти щодо нього інші правочини, наслідком яких може бути відчуження такого майна.

Таке майно не підлягає приватизації, продажу під час провадження у справі про банкрутство, на нього не може бути звернене стягнення за рішенням суду, накладено арешт.

3. Товариство не має права безоплатно передавати майно, внесене до його статутного капіталу, іншим

юридичним особам чи громадянам, крім передбачених законом випадків.

4. Перелік, порядок списання, відчуження, передачі в користування, оренду, концесію майна, зазначеного в частині першій цієї статті, розпорядження іншим майном, внесеним до статутного капіталу Товариства, та майном, набутим Товариством, визначається Кабінетом Міністрів України.

Кошти, отримані Товариством від операцій з майном, спрямовуються виключно на провадження статутної діяльності Товариства.

Розділ III. ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ТОВАРИСТВА

Стаття 13. Особливі умови приватизації Товариства

1. Особливими принципами приватизації Товариства, у тому числі, є:

- заборона репрофільювання;
- закріплення у державній власності пакета акцій у розмірі 50 відсотків статутного капіталу Товариства плюс одна акція на строк не менш ніж 5 років;
- приватизація Товариства виключно шляхом проведення інвестиційного конкурсу;
- продаж пакета акцій у розмірі не менше 25 відсотків статутного капіталу Товариства плюс одна акція за результатами інвестиційного конкурсу;

- збереження до та під час приватизації цілісного майнового комплексу Товариства;
 - обов'язкового взяття покупцем (інвестором) на себе інвестиційних зобов'язань щодо Товариства (зокрема, щодо модернізації виробничої бази Товариства та/або фінансування розвитку виробничих проєктів Товариства);
 - покупець (інвестор), якій за результатами інвестиційного конкурсу придбав пакет акцій товариства у розмірі 25 відсотків статутного капіталу Товариства плюс одна акція, за умови виконання ним інвестиційних зобов'язань щодо Товариства, а також при прибутковій діяльності Товариства на протязі 3 років з моменту набуття права власності на пакет акцій, має право отримати в управління частину пакету акцій, закріпленої у власності держави при умові що розмір пакету акцій, що залишається у держави складає не менш як 25 відсотків статутного капіталу Товариства плюс одна акція;
 - забезпечення соціальних гарантій прав працівників Товариства;
 - надання пільг працівникам Товариства при приватизації.
2. З метою забезпечення оборони країни і безпеки держави встановлюються виключення обмежу-

вального характеру для іноземних інвесторів і для групи осіб, в яку входить іноземний інвестор, щодо їх участі в статутних капіталах господарських товариств, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і (або) здійснення зазначеними особами угод, які передбачають придбання у власність, володіння або користування ними майном таких господарських товариств, яке відноситься до основних виробничих засобів і вартість якого становить двадцять п'ять і більше відсотків балансової вартості активів товариства, що має стратегічне значення для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і (або) вчинення інших угод, дій, в результаті яких встановлюється контроль іноземних інвесторів або групи осіб над такими господарськими товариствами. Особливості здійснення іноземних інвестицій в підприємства оборонно-промислового комплексу, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни і безпеки держави, регулюється окремим законом.

Стаття 14. Суб'єкти приватизації Товариства

Суб'єктами приватизації Товариства згідно із цим Законом є:

- Фонд державного майна України;
- центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики;

- центральний органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику;
- уповноважений суб'єкт управління Підприємством;
- покупці (інвестори).

Стаття 15. Заходи з передприватизаційної підготовки

1. Уповноважений суб'єкт управління Підприємством здійснює заходи з передприватизаційної підготовки Товариства з метою підвищення його інвестиційної привабливості. Передприватизаційна підготовка здійснюється за рахунок коштів Товариства.

Передприватизаційна підготовка Товариства включає:

- проведення інвентаризації;
- упорядкування технічної та будівельної документації щодо об'єкта приватизації;
- виділення земельної ділянки, закріпленої за об'єктом приватизації, у натурі (на місцевості), оформлення землепорядної документації;
- визначення заходів соціального захисту працівників.

Під час проведення передприватизаційної підготовки Товариства не допускається виділення із складу Товариства структурних підрозділів, що є складовими технологічної єдності виробництва та технологічних циклів.

2. Уповноважений суб'єкт управління Підприємством за по-

годженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, ініціює перед Кабінетом Міністрів України включення Товариства до переліку об'єктів державної власності, які підлягають приватизації.

Стаття 16. Прийняття рішення про приватизацію Товариства

Рішення про приватизацію Товариства приймається Кабінетом Міністрів України на підставі мотивованого клопотання уповноваженого суб'єкту управління Підприємством, погодженого з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, та Фондом державного майна України з додаванням документів обґрунтування доцільності приватизації:

- відомості про очікувані наслідки приватизації Товариства;
- бізнес-план розвитку приватизованого Товариства з визначенням етапів, строків, джерел фінансування, очікуваних результатів;
- прогноз надходжень до державного бюджету;
- відомості про соціальні результати приватизації Товариства (кількість збережених або новостворених робочих місць, покращення умов праці);
- відомості про вартість майнового комплексу Товариства за

даними бухгалтерського обліку, вартість відповідної земельної ділянки та її розмір;

- відомості про реєстрацію прав власності або користування будинками, спорудами і земельними ділянками Товариства;
- перелік майна, об'єктів права інтелектуальної власності, інших активів та земельних ділянок (із зазначенням розміру, цілей призначення, шляхів їх подальшого використання);
- фінансово-господарські показники роботи Товариства за останні три роки.

У рішенні про приватизацію пакетів акцій:

- вказуються розміри пакетів акцій, які підлягають приватизації;
- скасовуються рішення Кабінету Міністрів України про закріплення в державній власності пакетів акцій;
- визначаються заходи щодо вилучення пакетів акцій, які підлягають приватизації, із статутного фонду Товариства і передачі їх в місячний строк Фонду державного майна України для здійснення приватизації відповідно до цього Закону;
- визначаються заходи щодо приведення статутного фонду Товариства у відповідність з вимогами цього Закону в частині зменшення його розміру на пакети акцій підприємств, що підлягають приватизації.

Стаття 17. Створення конкурсної комісії та розробка умов приватизації

Конкурсна комісія утворюється на паритетних засадах з представників уповноваженого суб'єкту управління Підприємством, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, Фонду державного майна України, центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, трудового колективу Підприємства, у тому числі профспілок, що діють на Підприємстві. Голова комісії призначається Фондом державного майна України. Кількісний та персональний склад комісії формується безпосередньо Фондом державного майна України. Комісія повинна бути сформована у строк не пізніше 30 днів з дня прийняття рішення Кабінетом Міністрів України, зазначеного в статті 17 цього Закону.

Протягом одного місяця з дня утворення конкурсна комісія розробляє умови приватизації пакетів акцій. Щодо кожного пакета акцій розробляються окремі умови. Розроблені умови схвалюються Фондом державного майна України, уповноваженим суб'єктом управління Підприємством, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, центральним органом виконавчої

влади з питань економічної політики та подаються на затвердження Кабінету Міністрів України. Умови приватизації повинні передбачати такі зобов'язання покупця:

- заборону на перепрофілювання підприємства;
- здійснення комплексу заходів щодо збереження технологічної єдності та технологічних циклів розробки, виробництва та технічного обслуговування, підтримання придатності та експлуатації ОВТ власної розробки Товариства;
- обов'язок здійснити інвестування в модернізацію основних фондів, виробничої бази, в програми розвитку;
- збереження та раціональне використання робочих місць;
- збереження та утримання об'єктів соціально-побутового призначення;
- виконання заходів щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці та охорони навколишнього середовища;
- виконання встановлених мобілізаційних завдань;
- вжиття заходів з недопущення банкрутства Товариства;
- сприяння залученню інвестицій у Товариство;
- сплату поточних платежів до Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Включення інших умов приватизації не допускається.

Зазначені умови приватизації при включенні їх у договір купівлі-продажу пакета акцій діють протягом 10 років, якщо меншого строку не буде передбачено самим договором.

Стаття 18. Способи приватизації пакетів акцій Товариства

Приватизація пакетів акцій Товариства відбувається виключно шляхом проведення інвестиційних конкурсів. Порядок проведення інвестиційного конкурсу з продажу єдиних майнових комплексів, пакетів акцій Товариства затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 19. Соціальні гарантії працівникам Товариства

1. З дня прийняття рішення Кабінетом Міністрів України, зазначеного в статті 17 цього Закону, розірвання трудового договору з працівником Товариства, що приватизується, з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім звільнення на підставі пунктів 1, 3 і 5 - 7 статті 36, пункту 6 статті 40 Кодексу законів про працю України або вчинення працівником дій, за які законодавством передбачена можливість звільнення на підставі пунктів 3, 4, 7 і 8 статті 40 та статті 41 Кодексу законів про працю України.

2. Не допускається звільнення працівників приватизованого Товариства з ініціативи нового власника чи уповноваженого ним органу протягом одного року з моменту завершення приватизації.

3. Укладення колективного договору між новим власником або уповноваженим ним органом і трудовим колективом, а також працевлаштування вивільнених працівників здійснюються відповідно до законодавства та положень галузевої угоди.

Стаття 20. Пільги працівників Товариства

1. Кожному з працівників Товариства надається право на першочергове придбання акцій, сума номінальної вартості яких становить 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Працівникам Товариства, що приватизується, надається право пільгового придбання акцій, передбачене частиною першою цієї статті, поширюється також на колишніх працівників підприємств, які вийшли на пенсію, звільнені на підставі пункту 1 статті 40 Кодексу законів про працю України і не працюють з моменту звільнення на інших підприємствах, осіб, які мають право відповідно до законодавства повернутися на попереднє місце роботи на цьому підприємстві, інвалідів, звільнених у зв'язку з каліцтвом або професійним захворюванням, працівників, звільнених у зв'язку із станом здоров'я, спадкоємців першої черги загиблих на виробництві працівників.

3. Ціна однієї акції у разі пільгового продажу, передбаченого цією статтею, встановлюється на

рівні половини номінальної вартості акції.

4. Додаткові умови пільгового продажу об'єктів приватизації можуть встановлюватися іншими законами.

Стаття 21. Запобігання банкрутству Товариства

З метою недопущення банкрутства, яке може призвести до ліквідації стратегічно важливого для економіки та безпеки держави Товариства або інших негативних наслідків, та збереження експортного потенціалу оборонної промисловості України встановлюється мораторій на введення процедури розпорядження майном та застосування примусової реалізації майна Товариства терміном на 10 років.

Для цілей цього Закону під примусовою реалізацією майна розуміється відчуження об'єктів нерухомого майна та інших основних засобів виробництва, що забезпечують ведення виробничої діяльності Товариства, а також акцій (часток, паїв), що належать Товариству в майні інших господарських товариств, якщо таке відчуження здійснюється шляхом:

- звернення стягнення на майно боржника за рішеннями, що підлягають виконанню Державною виконавчою службою;
- продажу майна в процесі провадження справи про банкрутство, визначеного статтями 22 - 26, 30, частиною одинадцятою статті 42, абзацом другим частини шостої

статті 43 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо визнання боржника банкрутом, відкриття ліквідаційної процедури і продажу майна підприємства.

Стаття 22. Умови договорів купівлі-продажу

1. До договору купівлі-продажу включаються зобов'язання, передбачені планом приватизації та зобов'язання сторін, які були визначені умовами інвестиційного конкурсу щодо:

1) у виробничій діяльності підприємства:

- виконання програм технічного переоснащення виробництва, впровадження прогресивних технологій;
- здійснення комплексу заходів щодо збереження технологічної єдності та технологічних циклів розробки, виробництва та технічного обслуговування озброєння, військової та спеціальної техніки власної розробки Товариства;
- виконання встановлених мобілізаційних завдань;

2) в економічній діяльності підприємства:

- забезпечення щорічного інвестування Товариства в обсязі та строки не менше встановлених у договорі купівлі-продажу;
- виконання вимог законодавства про захист економічної конкуренції;

- забезпечення своєчасної сплати податків і зборів, передбачених законодавством, та страхових внесків;
 - забезпечення щомісячної виплати заробітної плати працівникам підприємства відповідно до законодавства;
 - забезпечення погашення покупцем заборгованості із заробітної плати та інших виплат працівникам у зв'язку з трудовими відносинами, а також заборгованості за внесками на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що утворилися на момент продажу, протягом передбаченого договором купівлі-продажу строку;
 - забезпечення виконання вимог галузевої угоди та колективного договору;
 - вжиття заходів щодо недопущення банкрутства Товариства;
- 3) у соціальній діяльності підприємства:
- збереження та утримання об'єктів соціально-побутового призначення;
 - здійснення заходів щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці та охорони навколишнього природного середовища;
 - збереження та раціонального використання робочих місць;
 - забезпечення належного рівня безпеки та охорони праці;
 - забезпечення медичного та санітарно-побутового обслуговування працівників Товариства.

Строк дії зобов'язань, зазначених у договорі купівлі-продажу, крім виконання встановлених мобілізаційних завдань, не повинен перевищувати 10 років.

2. Встановлення інших умов приватизації, ніж передбачені цим Законом та Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна», під час приватизації Товариства не допускається.

Стаття 23. Відповідальність за порушення вимог цього Закону

1. За порушення вимог цього Закону посадові особи несуть кримінальну, адміністративну та дисциплінарну відповідальність згідно із законом.

Розділ IV. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Закони та інші нормативно-правові акти, прийняті до набрання чинності цим Законом, діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні Підприємством, використовуються Товариством відповідно до їх цільового призначення.

З дня припинення Підприємства до оформлення Товариством прав на користування земельними ділянками, які перебували у постійному користуванні Підприємства, ТОВА-

РИСТВО зобов'язане використовувати згідно з цільовим призначенням відповідні земельні ділянки в розмірах та межах, у яких вони перебували в постійному користуванні Підприємства або фактично використовувалися ними, і за які сплачувався земельний податок.

4. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Земельному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 3 - 4, ст. 27):

у статті 92:

частину другу доповнити пунктом «е» такого змісту:

«е) публічне акціонерне товариство утворене відповідно до Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»»;

доповнити частиною четвертою такого змісту:

«4. Право постійного користування земельними ділянками може вноситися державою до статутного капіталу публічного акціонерного товариства утвореного відповідно до Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»»;

2) у Законі України «Про приватизацію державного і комунально-

го майна» (Відомості Верховної Ради України, 2018, № 12, ст.68 із наступними змінами):

у статті 3:

пункт четвертий доповнити абзацом:

«Дія цього Закону не поширюється на внесення майна державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу до статутних капіталів публічних акціонерних товариств, що утворюються відповідно до Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації», а також розміщення додаткових випусків акцій таких публічних акціонерних товариств існуючої номінальної вартості згідно з чинним законодавством».

3) У Законі України «Про управління об'єктами державної власності» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 46, ст.456):

частину другу статті 3 доповнити абзацом шостим такого змісту:

“Особливості управління публічним акціонерним товариством оборонно-промислового комплексу визначаються Законом України “Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»”;

частину сьому статті 11 доповнити абзацом третім такого змісту:

“Зазначені обмеження, встановлені абзацом першим частини сьомої цієї статті, не поширюються на випадки засування підприємствами оборонно-промислового комплексу та акціонерними товариствами, що провадять діяльність в оборонно-промисловому комплексі, господарських організацій за участю іноземних суб'єктів господарської діяльності та/або участь в них, за умови погодження ними таких дій з Кабінетом Міністрів України.”;

статтю 112 доповнити частиною сьомою такого змісту:

«Особливості утворення, організації діяльності та ліквідації наглядової ради публічного акціонерного товариства оборонно-промислового комплексу визначаються Законом України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»»;

5. Кабінету Міністрів України:

у місячний строк привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

у двомісячний строк із дня набрання чинності цим Законом утворити державну комісію при Кабінеті Міністрів України щодо забезпечення контролю за управлінням і приватизацією об'єктів, підприємств та ор-

ганізацій оборонно-промислового комплексу, контролю за здійсненням іноземних інвестицій в підприємства і організації оборонно-промислового комплексу

у тримісячний строк із дня набрання чинності цим Законом забезпечити розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про порядок здійснення іноземних інвестицій у господарські товариства, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни і безпеки держави, в якому передбачити виключення обмежувального характеру для іноземних інвесторів і для групи осіб, в яку входить іноземний інвестор, щодо їх участі в статутних капіталах господарських товариств, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і (або) здійснення зазначеними особами угод, які передбачають придбання у власність, володіння або користування ними майном таких господарських товариств, яке відноситься до основних виробничих засобів і вартість якого становить двадцять п'ять і більше відсотків балансової вартості активів товариства, що має стратегічне значення для забезпечення обо-

рони країни і безпеки держави, і (або) вчинення інших угод, дій, в результаті яких встановлюється контроль іноземних інвесторів або групи осіб над такими господарськими товариствами.

у двомісячний строк із дня набрання чинності цим Законом забезпечити розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 37, ст.332) щодо вилучення із переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, підприємства-учасників Державного концерну «Укроборонпром» та інших підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності, та включення частини таких підприємств до переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, але можуть бути корпоратизовані

забезпечити приведення міністерствами, іншими органами виконавчої влади та уповноваженим суб'єктам управління своїх рішень у відповідність із цим Законом.

Президент України

м. Київ

«___» _____ 2019 року

№

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України
«Про особливості перетворення
державних унітарних комерційних
підприємств оборонно-промисло-
вого комплексу в акціонерні
товариства та їх приватизації»**

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Впродовж 27 років з моменту здобуття Україною незалежності оборонно-промисловий комплекс (ОПК) країни поступово набув форми пост-радянської моделі, ознаками якої є неналежне реагування на виклики та нездатність задовольняти потреби сил оборони України, високий рівень залежності від бюджетного фінансування, недостатня прозорість та недостатня фінансова та виконавча відповідальність. Сьогодні близько 300 підприємств, установ і організацій, в яких зайняті понад 250 000 осіб залучені до створення, виробництва озброєння і військової техніки в Україні. Більшість з цих підприємств знаходяться в державній власності, а частина з них залежить від субсидій з державного бюджету.

Розвиток даного сектору ускладнений через військово-політичну та економічну ситуацію, що виникла внаслідок збройної агресії Російської Федерації (далі - РФ) проти України, тимчасовою окупацією РФ частини суверенної території України, Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Збройний

конфлікт триває в окремих районах Донецької та Луганської областей, де за підтримки РФ діють терористичні угруповання. Також існує потенційна загроза ескалації конфлікту та відкритого збройного протистояння між РФ та Україною.

При цьому, проблемою вітчизняного оборонно-промислового комплексу є те, що він не здатен забезпечити значну частину потреб військових формувань, причому в найважливішій номенклатурі озброєння, військової та спеціальної техніки, послуг оборонного призначення у зв'язку з тим, що Україна ніколи не виробляла й не виробляє бойових літаків, комплексів протиповітряної оборони, корабельного озброєння, бойових вертольотів тощо.

Традиційні підходи та застарілі практики ведення бізнесу в оборонно-промисловому комплексі України створили непрозору систему та призвели до системної корупції, а також не змогли у повній мірі задовольнити потреби сил безпеки та оборони України.

Курс України на євроатлантичну інтеграцію ставить амбітні цілі перед українським ОПК. Згідно положень угоди про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна» реформа управління державною власністю передбачає обов'язкову корпоратизацію усіх державних підприємств.

Відповідно до змісту Стратегії розвитку оборонно-промислового

комплексу України на період до 2028 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 442-р, та завдань та заходів Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2021 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 366-6 передбачається проведення структурної перебудови та забезпечення розвитку інституційної спроможності оборонно-промислового комплексу шляхом:

- оптимізації системи державного управління за рахунок забезпечення невід'ємності політики управління підприємствами від державної політики розвитку оборонно-промислового комплексу;
- визначення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику;
- оптимізації управління активами підприємств оновлення виробничих фондів, збільшення темпів та обсягів виробництва;
- впровадження принципів самоокупності та забезпечення доступу до оборонних проектів широкого кола українських суб'єктів господарювання всіх форм власності;
- зняття заборони на створення спільних підприємств та прова-

дження спільної діяльності, залучення іноземного капіталу в розвиток виробничих потужностей українських підприємств, удосконалення системи державно-приватного партнерства;

- проведення корпоратизації та запровадження моделі корпоративного управління підприємствами;
- створення на підприємствах оборонно-промислового комплексу незалежних наглядових рад відповідно до принципів Організації економічного співробітництва та розвитку.

Зокрема, проведення корпоратизації та перетворення державних підприємств на публічні акціонерні товариства дозволить:

- визначити вартість підприємства, як бізнес-утворення (наразі лише приблизно відома тільки вартість активів),
- усуне законодавчі обмеження на участь підприємства у проєктах державно-приватного партнерства, одночасно забезпечивши реальні механізми захисту інтересів інвесторів,
- відкриє можливості до системної реструктуризації підприємства,
- дозволить створити прозорі структури управління, наглядової ради, встановити єдині загальноприйняті правила, в тому числі, для міжнародних інвесторів.

Оскільки юридично-правова форма – Публічне акціонерне товариство значно гнучкіша, та менш забюрократизована ніж державне підприємство, підприємства зможуть швидше адаптуватись до вимог європейських стандартів в зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також до стандартів НАТО.

Відповідно до звіту RAND Corporation “Security Sector Reform in Ukraine” («Реформа безпекового сектору в Україні» - https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1400/RR1475-1/RAND_RR1475-1.pdf), Україні рекомендовано трансформувати державні підприємства оборонно-промислового комплексу (в першу чергу підприємств-учасників ДК «Укроборонпрм») в публічні компанії (публічні акціонерні товариства). Вони повинні мати ради директорів, публікувати річні звіти, в тому числі про аудит. А після ретельного огляду (огляд оборонно-промислового комплексу відповідно до ЗУ «Про національну безпеку України») уряду необхідно вирішити, які підприємства слід приватизувати, ліквідувати чи зберегти у власності та під контролем держави.

2. Цілі та завдання прийняття акта

Цей Закон визначає особливості правового, економічного та організаційного регулювання перетворення

державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства, особливості приватизації об'єктів державної власності в оборонно-промислому комплексі, особливості управління і розпорядження їх майном, та спрямований на забезпечення економічної безпеки і захисту інтересів держави.

Метою даного Закону є:

- формування передумов для збереження та підвищення конкурентоспроможності Товариств оборонно-промислового комплексу на внутрішніх та зовнішніх ринках шляхом залучення обігових коштів на технічне переоснащення, виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;
- визначення особливостей корпоративної структури об'єктів державної власності в оборонно-промислому комплексі;
- визначення особливостей приватизації об'єктів державної власності в оборонно-промислому комплексі;
- залучення стратегічних інвесторів з урахуванням особливостей, визначених цим Законом;
- впровадження корпоративної моделі управління об'єктами державної власності в оборонно-промислому комплексі на основі стандартів Організації Європейського Співробітництва та Розвитку;

- підвищення ефективності функціонування об'єктів державної власності в оборонно-промисловому комплексі,
- розвиток та подальше зростання в Україні виробництва озброєння, військової та спеціальної техніки, ефективного використання накопиченого науково-технічного та виробничого потенціалу, підвищення позицій на світовому ринку озброєння, військової та спеціальної техніки.

3. Загальна характеристика та основні положення проекту акта

Проектом Закону визначено особливості утворення і функціонування публічних акціонерних товариств в оборонно-промисловому комплексі. Зокрем, перетворення державного підприємства у публічне акціонерне товариство здійснюється відповідно до затвердженого уповноваженим суб'єктом управління бізнес-плану розвитку з визначенням етапів, строків, джерел фінансування, очікуваних результатів, а також прогнозу надходжень до державного бюджету та відомостей про соціальні результати перетворення підприємства (кількість збережених або новостворених робочих місць, покращення умов праці тощо).

При перетворенні підприємств передбачається подання уповноваженим суб'єктом управління Підприємством до Кабінету Міністрів

України пропозицій щодо перетворення Підприємства, до яких додаються:

- обґрунтування доцільності перетворення Підприємства;
- відомості про очікувані наслідки перетворення Підприємства;
- бізнес-план розвитку утвореного Товариства з визначенням етапів, строків, джерел фінансування, очікуваних результатів;
- прогноз надходжень до державного бюджету;
- відомості про соціальні результати перетворення Підприємства (кількість збережених або новостворених робочих місць, покращення умов праці);
- відомості про вартість майнового комплексу Підприємства за даними бухгалтерського обліку, вартість відповідної земельної ділянки та її розмір;
- відомості про реєстрацію прав власності або користування будинками, спорудами і земельними ділянками Підприємства;
- перелік майна, інших активів та земельних ділянок (із зазначенням розміру, цілей призначення, шляхів їх подальшого використання);
- фінансово-господарські показники роботи Підприємства за останні три роки.

Під час перетворення Підприємства забороняється вилучення майна, коштів, майнових прав, які знаходяться на обліку Підприєм-

ства на дату прийняття рішення про його перетворення. Також забороняється вилучення або ліквідація структурних та відокремлених структурних підрозділів Підприємства, а також об'єктів соціально-побутового призначення Підприємства, які на момент прийняття рішення про його перетворення входили до структури Підприємства. Зазначені структурні та відокремлені структурні підрозділи Підприємства перетворюються у складі Підприємства без зміни профілю їх діяльності у складі Товариства.

Визначено соціальні гарантії працівників підприємств - Товариство повністю відповідає за зобов'язаннями, які передбачені колективними угодами, укладеними з трудовими колективами Підприємства, до укладення нової відповідної угоди.

Передбачено обмеження обігу та відчуження акцій Товариства: у державній власності перебуває 100 відсотків акцій Товариства, які забороняється відчужувати, передавати в управління, заставу, використовувати для формування статутного (складеного) капіталу суб'єктів господарювання та вчиняти щодо них інші правочини, наслідком яких може бути їх відчуження з державної власності, крім випадків, визначених цим Законом.

Визначено обмеження щодо розпорядження майном товариств, а

саме: майно, що становить матеріальну основу суверенітету України, в тому числі аеродроми та аеродромні об'єкти (злітно-посадкові смуги, руліжні доріжки, перони, системи посадки, наземні засоби зв'язку, навігації, спостереження, інші елементи аеродромів, що забезпечують безпеку польотів не підлягає приватизації, є державною власністю та закріплюються за товариствами на праві господарського відання. Перелік, порядок списання, відчуження, передачі в користування, оренду, концесію такого майна, розпорядження іншим майном, внесеним до статутного капіталу Товариства, та майном, набутим Товариством, визначається Кабінетом Міністрів України.

Проектом Закону визначено особливі умови приватизації публічних акціонерних товариств в оборонно-промисловому комплексі, а саме:

- заборона репрофілювання;
- закріплення у державній власності пакета акцій у розмірі 50 відсотків статутного капіталу Товариства плюс одна акція на строк не менш ніж 5 років;
- приватизація Товариства виключно шляхом проведення інвестиційного конкурсу;
- продаж пакета акцій у розмірі не менше 25 відсотків статутного капіталу Товариства плюс одна акція за результатами інвестиційного конкурсу;

- збереження до та під час приватизації цілісного майнового комплексу Товариства;
- обов'язкового взяття покупцем (інвестором) на себе інвестиційних зобов'язань щодо Товариства (зокрема, щодо модернізації виробничої бази Товариства та/або фінансування розвитку виробничих проєктів Товариства);
- забезпечення соціальних гарантій прав працівників Товариства, надання пільг працівникам Товариства при приватизації та інш.

Рішення про приватизацію Товариства приймається Кабінетом Міністрів України на підставі мотивованого клопотання центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, погодженого з Фондом державного майна України з доданням документів обґрунтування доцільності приватизації.

Проєктом Закону передбачено утворення державної комісії при Кабінеті Міністрів України щодо забезпечення контролю за управлінням і приватизацією об'єктів, підприємств та організацій оборонно-промислового комплексу, контролю за здійсненням іноземних інвестицій в підприємства і організації оборонно-промислового комплексу.

Проєктом Закону передбачено необхідність розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України проєкту Закону про порядок здійснення іноземних інвестицій у господарські товариства, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни і безпеки держави.

Також передбачено розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 37, ст.332) щодо вилучення із переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, підприємства-учасників Державного концерну «Укроборонпром» та інших підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності, та включення частини таких підприємств до переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, але можуть бути корпоративізовані.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Законодавча та нормативно-правова база в цій сфері складається з Конституції України, Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про акціонерні товариства», «Про управління об'єктами державної власності».

Законопроектом передбачається внесення змін до таких законодавчих актів:

- Земельного кодексу України;
- Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна»;
- Закону України «Про управління об'єктами державної власності».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень проекту Закону не потребує видатків з Державного та місцевих бюджетів України.

Натомість, прийняття проекту Закону створить передумови для збільшення надходження до Державного бюджету України у вигляді податків та зборів за рахунок удосконалення системи управління Товариством, оптимізації виробництва, збільшення обсягів випуску продукції за рахунок залучення інвестицій, та за

рахунок надходжень від приватизації.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття акта

Прийняття та впровадження проекту Закону забезпечить трансформацію оборонно-промислового комплексу, нарощування обсягів випуску продукції, створення необхідних умов для ефективного використання накопиченого науково-технічного та виробничого потенціалу оборонної промисловості, просування на світовому ринку вітчизняних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки. Також прийняття проекту Закону дозволить створити сприятливі умови для забезпечення військових формувань України необхідними сучасними зразками озброєння та техніки, сприятиме розширенню військово-технічного співробітництва та залучення іноземних інвестицій в Україну.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проекту Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»

№ з/п	Зміст положення (норми) чинного законодавства	Зміст відповідного положення (норми) проекту акта
Земельний кодекс України		
1.	Стаття 92. Право постійного користування земельною ділянкою 1. Право постійного користування земельною ділянкою - це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку. 2. Права постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності набувають: а) підприємства, установи та організації, що належать до державної та комунальної власності; б) громадські організації інвалідів України, їх підприємства (об'єднання), установи та організації; в) релігійні організації України, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законом порядку, виключно для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення їх діяльності; г) публічне акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування, утворене відповідно до Закону України «Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування»; г) вищі навчальні заклади незалежно від форми власності; д) співвласники багатоквартирного будинку для обслуговування такого будинку та забезпечення задоволення житлових, соціальних і побутових потреб власників (співвласників) та наймачів (орендарів) квартир та нежитлових приміщень, розташованих у багатоквартирному будинку. <i>Пункт відсутній.</i>	Стаття 92. Право постійного користування земельною ділянкою 1. Право постійного користування земельною ділянкою - це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку. 2. Права постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності набувають: а) підприємства, установи та організації, що належать до державної та комунальної власності; б) громадські організації інвалідів України, їх підприємства (об'єднання), установи та організації; в) релігійні організації України, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законом порядку, виключно для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення їх діяльності; г) публічне акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування, утворене відповідно до Закону України «Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування»; г) вищі навчальні заклади незалежно від форми власності; д) співвласники багатоквартирного будинку для обслуговування такого будинку та забезпечення задоволення житлових, соціальних і побутових потреб власників (співвласників) та наймачів (орендарів) квартир та нежитлових приміщень, розташованих у багатоквартирному будинку; <i>е) публічні акціонерні товариства, утворені відповідно до Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації».</i> 4. Право постійного користування земельними ділянками може вноситися державою до статутного капіталу публічного акціонерного товариства утвореного відповідно до Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації».
Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна»		
2.	Стаття 3. Законодавство України про приватизацію 4. Дія цього Закону не поширюється на дії суб'єктів управління, спрямовані на вихід з складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю, учасником якого є держава або територіальна громада і розмір державної або комунальної частки в якому становить 50 або менше відсотків. <i>Абзац відсутній.</i>	Стаття 3. Законодавство України про приватизацію 4. Дія цього Закону не поширюється на дії суб'єктів управління, спрямовані на вихід з складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю, учасником якого є держава або територіальна громада і розмір державної або комунальної частки в якому становить 50 або менше відсотків. <i>Дія цього Закону не поширюється на внесення майна державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу до статутних капіталів публічних акціонерних товариств, що утворюються відповідно до Закону України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації», а також розміщення додаткових випусків акцій таких публічних акціонерних товариств існуючої номінальної вартості згідно з чинним законодавством.</i>
Закон України «Про управління об'єктами державної власності»		
3.	Стаття 3. Об'єкти управління державної власності 2. Дія цього Закону не поширюється на управління об'єктами власності Українського народу, визначеними частиною першою статті 13 Конституції України, а також на здійснення прав інтелектуальної власності та корпоративні права, що виникли внаслідок участі державних наукових (науково-дослідних, науково-технологічних, науково-технічних, науково-практичних) установ та державних університетів, академій, інститутів у створенні господарських товариств шляхом внесення до статутного капіталу такого товариства майнових прав інтелектуальної власності, що належать цим установам та навчальним закладам. {Абзац перший частини другої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом № 848-VIII від 26.11.2015} Особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі визначаються Законом України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 3531-VI від 16.06.2011} Особливості управління Експортно-кредитним агентством визначаються Законом України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 1792-VIII від 20.12.2016} Особливості управління Фондом енергоефективності визначаються Законом України «Про Фонд енергоефективності». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом четвертим згідно із Законом № 2095-VIII від 08.06.2017} Дія цього Закону не поширюється на управління державними банками, що здійснюється відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 2491-VIII від 05.07.2018} <i>Пункт відсутній.</i>	Стаття 3. Об'єкти управління державної власності 2. Дія цього Закону не поширюється на управління об'єктами власності Українського народу, визначеними частиною першою статті 13 Конституції України, а також на здійснення прав інтелектуальної власності та корпоративні права, що виникли внаслідок участі державних наукових (науково-дослідних, науково-технологічних, науково-технічних, науково-практичних) установ та державних університетів, академій, інститутів у створенні господарських товариств шляхом внесення до статутного капіталу такого товариства майнових прав інтелектуальної власності, що належать цим установам та навчальним закладам. {Абзац перший частини другої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом № 848-VIII від 26.11.2015} Особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі визначаються Законом України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 3531-VI від 16.06.2011} Особливості управління Експортно-кредитним агентством визначаються Законом України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 1792-VIII від 20.12.2016} Особливості управління Фондом енергоефективності визначаються Законом України «Про Фонд енергоефективності». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом четвертим згідно із Законом № 2095-VIII від 08.06.2017} Дія цього Закону не поширюється на управління державними банками, що здійснюється відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність». {Частину другу статті 3 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 2491-VIII від 05.07.2018} Особливості управління публічним акціонерним товариством оборонно-промислового комплексу визначаються Законом України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації».
	Стаття 11. Особливості управління та обмеження щодо розпорядження об'єктами державної власності	Стаття 11. Особливості управління та обмеження щодо розпорядження об'єктами державної власності
	7. Створення господарських організацій на базі об'єктів державної власності здійснюється за умови, що розмір корпоративних прав держави перевищуватиме 50 відсотків їх статутного капіталу. Зазначені обмеження, встановлені абзацом першим частини сьомої цієї статті, не поширюються на випадки перетворення орендних підприємств у господарські товариства відповідно до вимог Закону України «Про приватизацію державного майна» та інших нормативно-правових актів з питань приватизації. <i>Абзац відсутній.</i>	7. Створення господарських організацій на базі об'єктів державної власності здійснюється за умови, що розмір корпоративних прав держави перевищуватиме 50 відсотків їх статутного капіталу. Зазначені обмеження, встановлені абзацом першим частини сьомої цієї статті, не поширюються на випадки перетворення орендних підприємств у господарські товариства відповідно до вимог Закону України «Про приватизацію державного майна» та інших нормативно-правових актів з питань приватизації. Зазначені обмеження, встановлені абзацом першим частини сьомої цієї статті, не поширюються на випадки перетворення орендних підприємств у господарські товариства відповідно до вимог Закону України «Про приватизацію державного майна» та інших нормативно-правових актів з питань приватизації.
4.	Стаття 11-2. Особливості управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі	Стаття 11-2. Особливості управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі 7. Особливості утворення, організації діяльності та ліквідації наглядової ради публічного акціонерного товариства оборонно-промислового комплексу визначаються Законом України «Про особливості перетворення державних унітарних комерційних підприємств оборонно-промислового комплексу в акціонерні товариства та їх приватизації»
	Пункт відсутній	